

Finanční gramotnost dětí základních škol

Monika Kristenová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika KRISTENOVÁ**
Osobní číslo: **H10193**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Finanční gramotnost dětí základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti finanční gramotnosti, finanční výchovy a vzdělávání žáků základních škol.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

EYRE, Linda a Richard EYRE. Jak naučit děti hodnotám. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-360-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

LANIADO, Nessia. Děti a peníze. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-671-3.

LEA, S., R. TARPY a P. WEBLEY. Psychologie ekonomického chování. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-93-5.

SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michaela Lukešová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

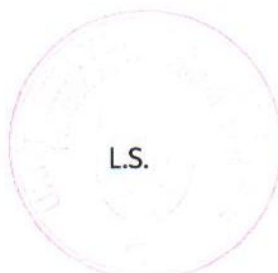
27. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.2.2014

.....Kusterson.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je věnována problematice finanční gramotnosti dětí základních škol. Z teoretického hlediska se práce zabývá vymezením finanční gramotnosti, standardy finanční gramotnosti a také psychologickými a sociálními aspekty. Dále pojednává o vybraných tématech pro výuku finanční gramotnosti a ekonomickém chování jedince. Praktická část je zaměřena na kvantitativně orientovaný výzkum, jehož cílem je zjistit názory rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol. Zjišťuje, zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi, jaký mají názor na výuku finanční gramotnosti ve škole a jaký mají názor na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, finanční výchova, standardy, peníze, děti

ABSTRACT

This bachelor thesis is dedicated to the financial literacy of primary school children. From a theoretical point of view, the work deals with the definition of financial literacy, financial literacy standards, as well as psychological and social aspects. It also deals with the themes chosen for teaching financial literacy and the economic behavior of individuals. The practical part is focused on quantitatively oriented research, which aims to find out the views of parents on the issue of financial literacy among primary school children. The research investigates whether parents lead their children to money management, what they think about teaching in financial literacy at school and what they think about education in financial literacy in the home environment.

Key words: financial literacy, financial education, financial training, standards, money, children

Děkuji paní Mgr. Michaele Lukešové za odborné vedení mé práce, cenné rady, inspiraci, ochotu a lidský přístup, který mi věnovala při zpracování mé bakalářské práce.

Mé poděkování patří také mým blízkým za podporu a trpělivost a v neposlední řadě také všem respondentům, kteří mi poskytli informace k výzkumu.

Motto: „Peníze nejsou to nejdůležitější, ale zdá se, že ovlivňují vše, co důležité je.“

Robert Kiyosaki

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 VYMEZENÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	14
1.2 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	16
1.3 PSYCHOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ ASPEKTY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	17
2 VYBRANÁ TÉMATA PRO VÝUKU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	20
2.1 HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI	22
2.2 PENÍZE, CENY A FINANČNÍ PLÁNOVÁNÍ.....	24
2.3 FINANČNÍ TRH A FINANČNÍ PRODUKTY	26
3 EKONOMICKÉ CHOVÁNÍ JEDINCE	28
3.1 JAK EKONOMIKA OVLIVŇUJE INDIVIDUÁLNÍ CHOVÁNÍ.....	29
3.2 DĚTI A PENÍZE	32
3.3 METODY PODPORUJÍCÍ ROZVOJ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	39
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
4.2 VÝZKUMNÝ CÍL	40
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	40
4.4 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	41
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	42
4.6 VOLBA VÝZKUMNÝCH TECHNIK	42
4.7 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	43
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	44
5.1 VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH POLOŽEK DOTAZNÍKU.....	44
5.2 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	65
5.3 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	71
5.4 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	74
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81
SEZNAM GRAFŮ	82
SEZNAM TABULEK	83
SEZNAM PŘÍLOH	84

ÚVOD

V současné době stále častěji slyšíme v médiích či se dovídáme z novin nebo internetu o rostoucí zadluženosti naší republiky. Nejedná se pouze o rostoucí dluh České republiky, ale také o nepřiměřené zadluženosti jednotlivých občanů často vedoucí až k tzv. osobnímu bankrotu. V praxi pak může jít konkrétně o neschopnost jednotlivců splácet své půjčky, nepřiměřené zadlužení vůči výšce platu aj. To vše může vést až k exekuci, což má dopad nejen v oblasti ekonomické, ale i sociální a psychické. Téma tzv. finanční gramotnosti je v současné době čím dál více diskutované a obecnou snahou je zlepšení vědomostí, znalostí a dovedností právě v této oblasti.

V teoretické části bakalářské práce se zabýváme problematikou finanční gramotnosti, a to jak v rovině obecné, tak s konkrétním zaměřením na výuku žáků druhého stupně základní školy. První kapitola vymezuje obecně pojem finanční gramotnosti a charakteristiku této problematiky. V další části hovoříme o standardech finanční gramotnosti a jejich psychologických a sociálních aspektech. Ve druhé kapitole se zaměřujeme na vybraná témata pro výuku finanční gramotnosti na druhém stupni základní školy. Podrobněji se věnujeme hospodaření domácnosti, kdy se snažíme přiblížit tento problém z hlediska nutnosti znalosti těchto informací již v dětském věku. V další části přibližujeme peníze a ceny, se kterými by se měli žáci setkávat již při výuce na základní škole. Aby se jedinec naučil hospodařit s penězi, je velice důležité finanční plánování. Touto problematikou se v jedné z podkapitol také zabýváme. Vzhledem k tomu, že je v dnešní době náš finanční trh přesycen finančními produkty, zařadili jsme i toto téma do naší práce. V závěru teoretické části se věnujeme tomu, jak ekonomika ovlivňuje chování jedince, a také si probereme metody podporující finanční gramotnost.

Praktická část je zaměřena na kvantitativně orientovaný výzkum, jehož cílem je zjistit názory rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol. Zjišťuje, zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi, jaký mají názor na výuku finanční gramotnosti ve škole a jaký mají názor na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí.

Cílem naší společnosti by měla být snaha o co nejlepší informovanost a vzdělanost právě v oblasti financí, aby občanů silně zadlužených v naší zemi ubývalo. Je velmi důležité a zásadní začít se vzděláváním ke správnému hospodaření s financemi již na základní škole.

Z pohledu sociální pedagogiky se jeví vzdělávání k finanční gramotnosti jako posun správným krokem, který může působit preventivně proti vzniku nežádoucích finančních problémů, proti zadlužování jedince i jeho rodiny. Pokud si děti osvojí finanční znalosti a dovednosti již na základní škole, může jim to zásadním způsobem ovlivnit celý život.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Mnoho z nás by si jistě mohlo klást otázku, proč by si měly děti zatěžovat hlavy znalostmi z oblasti financí. Spousta lidí by mohla namítat, že mají přeci na takové „věci“ spoustu času. Ale jak se říká: „Co se v mládí naučíš, ...“

Faktem je, že rodiče současných dětí se touto problematikou ve škole nezabývali, ale to neznamená, že to není v dnešní době žádoucí a potřebné. Jedním z důvodů, proč se mohou rodiče nad touto otázkou pozastavovat, jsou jejich obavy ze ztráty soukromí. Mohou mít strach, že se bude škola skrze finanční vzdělávání vměšovat do osobních záležitostí rodiny. Dalším důvodem pak může být otázka vlastní užitečnosti vzdělávání v oblasti financí, nad čímž mohou mnozí z rodičů pochybovat. Proto je nutné jim ukázat, jak je vzdělávání právě v tomto oboru důležité. Úspěšnost finančního vzdělávání je přitom do značné míry závislé právě na tom, jakou odpověď na otázku užitečnosti finanční gramotnosti dáme nejen sami sobě, ale především rodičům a žákům samotným. (Kašová a Istenčín, 2011, s. 7)

Ministerstvo financí uskutečnilo výzkum dané problematiky, jehož výsledky společně se závěry Světové banky ukázaly, že zadluženost našich domácností je velmi vysoká a zároveň je potřeba zvýšit úroveň finančního vzdělávání. Za účinný nástroj prevence opakování minulých chyb týkajících se zadluženosti považuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) právě výuku finanční gramotnosti. (MŠMT, ©2010a)

Otázkou důležitosti výuky finanční gramotnosti se v roce 2010 zabývala také bývalá ministryně školství a tělovýchovy Miroslava Kopicová (MŠMT, ©2010a), která ji zdůvodňovala takto: „Zdánlivě jde o téma prozaičtější, ale jeho souvislost s životní úrovní a prosperitou společnosti je zřejmá. A domnívám se, že hospodářská krize a její příčiny ještě více akcentovaly význam finanční gramotnosti pro všechny dnešní děti.“

Právě v tomto roce došlo ke schválení Národní strategie finančního vzdělávání, kdy bylo uloženo ministru financí, průmyslu a obchodu, dále ministru sociálních věcí a ministryni školství, mládeže a tělovýchovy, aby učinili opatření ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky. Vše mělo probíhat v souladu se standardy a trendy členských států Evropské unie. (MŠMT, ©2010a)

V současné době řeší právě finanční vzdělávání na základní škole potřebu zlepšení finanční gramotnosti žáků. Nemělo by se přitom jednat o pouhé odříkávání ekonomických

pouček nebo vyjmenovávání finančních produktů, ale žáci by se měli naučit zodpovědně rozhodovat o stávajících i budoucích penězích. Zodpovědnost je pak v tomto případě spojována s dovedností zjištění, porovnání, stanovení si kritéria, vyhodnocení, poznání rizik a práce s rozpočtem. (Šípková, 2011, s. 11)

Při výuce finanční gramotnosti dochází k dosahování primárních cílů a mimo to i k rozvoji dovednosti žáků řešit problémy, umět si vybudovat postoj k zodpovědnosti, umět spolupracovat v týmu, pracovat s informacemi získaných z různých zdrojů, umět propojit nabyté poznatky s praxí a zosobňovat je. Vždy, když přichází do výuky něco nového, tak je tomu i u finanční gramotnosti, je zapotřebí kvalitně vyškolit pedagogy a zajistit řadu kvalitních studijní a metodických materiálů. V současné době přináší jednu z nejucelenějších nabídek z této oblasti občanské sdružení AISIS, které vytvořilo několik vzdělávacích projektů týkajících se finančního vzdělávání právě na základních školách. (Šípková, 2011, s. 13 – 14)

Základním dokumentem, který by si měl nastudovat každý učitel, je již výše zmiňovaná Národní strategie finančního vzdělávání, která upozorňuje na význam finančního vzdělávání, současný stav a dosavadní kroky. Součástí tohoto dokumentu jsou také kompetence, které jsou pro zajištění finanční gramotnosti důležité. Tyto kompetence lze chápat jako znalosti, dovednosti a hodnotové postoje v oblasti ekonomiky, jež by měl každý občan naší země mít, aby se uměl uplatnit. Konkrétně pak zahrnuje finanční gramotnost tyto tři složky – gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. V souvislosti s finanční gramotností je nutné se zmínit o dalších oblastech, které se s ní pojí. Jedná se o gramotnost numerickou, dále pak informační a také gramotnost právní. Součástí této strategie je také akční plán, jehož náplň uvádíme na konci naší práce v příloze č. I. (MŠMT, ©2010b)

Vzhledem k tomu, že byl tento dokument vydán již v roce 2010, dva z vytýčených úkolů akčního plánu jsou splněny. A to úkol číslo 6 (výběr projektů a posouzení možností jejich případné dotační podpory) a úkol číslo 7 (monitorování úrovně finanční gramotnosti populace). (MŠMT, ©2013a; MŠMT ©2013b)

Díky tomu, že se jednotlivé resorty ministerstev začali zajímat o vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, domníváme se, že to sebou přinese pozitivní výsledek, kterým bude ovlivněna celá široká veřejnost. A díky výuce se dosáhne zvýšení znalosti základních ekonomických pravidel, které budou provázet děti celým jejich životem.

1.1 Vymezení finanční gramotnosti

Každý pojem má svůj význam, své definice a ani u finanční gramotnosti tomu není jinak. Pedagogická terminologie vysvětluje pojem „gramotnost“ jako schopnost aplikace některých specifických dovedností. V případě finanční dovednosti se tedy jedná o dovednosti z oblasti financí. Z praxe jistě známe např. čtenářskou gramotnost, matematickou gramotnost, přírodovědnou gramotnost, počítačovou gramotnost atd. (Průcha, 2009, s. 223)

Samotný pojem finanční gramotnost definuje Hesová a Zelendová (2011, s. 6) takto: „...je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz, cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

Navrátilová (2012, s. 121) ve své knize poukazuje na obecné zásady, které v sobě výuka finanční gramotnosti zahrnuje a její charakteristika finanční gramotnosti zní: „...vyjadřuje znalosti a dovednosti z oblasti peněz a finančních produktů. Finančně gramotný člověk by se měl umět orientovat v problematice peněz, posoudit nabídky jednotlivých finančních produktů a také řídit a spravovat své osobní finance či rodinný rozpočet.“

Vymezení gramotnosti formulované v poslední době pro potřeby vzdělávání a metodologii výzkumů jsou většinou orientovány na zpracování informací a jejich použití v běžném životě pro efektivní začlenění člověka do společnosti, pro zvládnutí každodenních situací a činností, kdy jedinec transformuje informace pro vlastní účely a cíle. Analýzou jednotlivých klíčových kompetencí dospějeme k závěru, že se gramotnost shoduje s těmi kompetencemi, jejichž základ tvoří gramotnostní dovednosti. Lze to doložit charakteristikami typu např. rozumí různým typům textů, vyhledává informace vhodné k řešení problémů, vyhledává a třídí informace. Právě zmíněné dovednosti se uplatňují především u kompetence komunikativní, kompetence k učení a kompetence k řešení problémů. Dalším kompetencím (občanské, sociální, personální a pracovní) slouží gramotnost spíše jako prostředek dosažení jejich cílové kvality. (RVP, ©2011)

Podle Kašové a Istenčina (2011, s. 8) znamená finanční gramotnost „...umění se ptát, zjišťovat, prověřovat, pochybovat, porovnávat, kalkulovat a vyhodnocovat...a na základě toho se zodpovědně rozhodovat o současných i budoucích financích.“

Uvedené definice finanční gramotnosti se snaží o jednoduchý a výstižný popis toho, co všechno by měl člověk znát, umět a kam by měl směřovat, aby se dostatečně orientoval ve finanční problematice. Každý občan, ať už žák základní školy, dospělý či senior, by měl být s těmito vymezeními finanční gramotnosti obeznámen a měl by se jimi také řídit.

V předchozí kapitole jsme se zaobírali akčním plánem NSFV, kde je uvedeno, že na dané problematice spolupracují odborníci z rezortu MF a MŠMT. Dalším oborem, který spolupracuje v oblasti finanční gramotnosti, je Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO). V jejich společném dokumentu je finanční gramotnost specifikována jako součást širší ekonomické gramotnosti, jejíž součástí je např. také rozvíjení schopnosti zajištění si příjmu, umění orientovat se na trhu práce, schopnost rozhodovat o výdajích aj. Do oblasti finanční gramotnosti nezbytně patří také makroekonomická hlediska, kterými chápeme především orientaci v základních vztazích mezi jednotlivými odvětvími ekonomiky a pochopení elementárním makroekonomickým ukazatelům, jako je např. hrubý domácí produkt, úroková sazba, inflace atd. Dále zde spadá také otázka daní, což v praxi představuje umění orientovat se v daňovém systému. Součástí ekonomické gramotnosti se stává právě finanční gramotnost, která vytváří jednu ze složek tzv. klíčových kompetencí, což jsou znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl každý člověk mít, aby se uměl uplatnit dnešní společnosti. (Vybíhal et al., 2011, s. 18)

Kašová a Istenčin (2011, s. 7) se zamýšlejí nad souvislostmi finanční gramotnosti, nad logikou toho, proč tradiční pojem gramotnost dostal nový přívlastek finanční. V publikaci uvádí několik argumentů, s nimiž by se mělo hned od začátku pracovat. Můžeme říci, že obecně se všechny odvíjejí od politickoekonomické změny, ke které u nás došlo v roce 1989. Jedním z prvních pojmů, které k nám s nástupem svobody přišly, byl volný obchod. Ten pro nás v praxi znamenal vznik velké nabídky, a to i zboží z celého světa, razantně prodlouženou otevírací dobu v obchodech, nové podmínky nakupování, slevové akce aj. Novým trendem byl a je silný mediální tlak na spotřebitele. Jedná se o reklamní kampaně, které jsou promyšlené, kdy jsou zákazníkům předsouvány neúplné informace o nabízeném zboží i produktech, nekalé praktiky prodávajících, využívání nových tradic spojených s nakupováním, zaměření se na nejmladší populaci a skupiny obyvatel s nízkým příjmem atd.

Bailey a Law (2013, s. 224) uvádí, že reklama nás chce přesvědčit, že musíme tu určitou věc vlastnit a většinou používá lstivější techniky, aby nás ovlivnila.

Bohužel i děti se staly cílovou skupinou obchodníků a finančníků, a to dokonce stále mladší věkové kategorie. Nabídky prodejců počítají s tím, že rodiče budou chtít uspokojit přání svých dětí i s tím, že děti v současné době rychleji dospívají. S velkou nabídkou jistě úzce souvisí, respektive z ní pak může vyplývat také velká předluženost. Důkazem malé finanční gramotnosti lidí se stává právě předluženost domácností v České republice a doposud existující občanské naivity a odevzdanosti. (Kašová a Istenčin, 2011, s. 7)

Výše zmíněné charakteristiky finanční gramotnosti se staly východiskem pro Standardy finanční gramotnosti, které jsou součástí systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. (Hesová a Zelendová, 2011, s. 6)

Podrobněji budeme hovořit o Standardech finanční gramotnosti a problematice s tímto spojené v následující kapitole.

1.2 Standardy finanční gramotnosti

Než přistoupíme ke Standardům finanční gramotnosti samotným, chtěli bychom nejprve definovat, co to standardy vlastně jsou. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je ve svých dokumentech (MŠMT, ©2013b) definuje jako: „... minimální cílové požadavky na vzdělávání, které jsou závazně formulované v RVP ZV. Standardy pomocí indikátorů konkretizují obsah očekávaných výstupů RVP ZV a stanovují minimální úroveň jejich zvládnutí, kterou je třeba dosahovat se všemi žáky.“

A jaký význam vlastně standardy pro vzdělávání mají? Jejich cílem je přesněji charakterizovat očekávané výstupy, které jsou uvedeny v RVP ZV. Jedná se o upřesnění a konkretizaci očekávaných výstupů RVP ZV, a to pro 5. a 9. ročník v předmětech český jazyk, matematika a angličtina. Standardy obsahují konkrétně rozepsané cíle, co má žák u daného tématu umět a jejich součástí je vždy i ukázková úloha. Vytvořili je převážně pedagogové z praxe v kooperaci s odborníky daných oborů a vycházeli z nich autoři otázek pro testování právě těchto dvou ročníků. (MŠMT, ©2013c)

V případě středních škol uvádí Hesová a Zelendová (2011, s. 6 – 7), že Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání byl již dříve, než je tomu u základního vzdělávání, komplexně začleněn do RPV G (vzdělávací oblast Člověk a svět práce) a do RVP SOV (vzdělávací oblast Ekonomické vzdělávání a průřezové téma Člověk a svět práce).

V současné době existuje dokument, který se zabývá právě finanční gramotností na základních a středních školách. Poslední aktualizace je z prosince roku 2007 a jedná se o společný dokument MF, MPO a MŠMT. Konkrétně jde o Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (SBFG). Podle tohoto dokumentu je důležité se dívat na SBFG jako na jeden z prvků ucelené NSFV, který se věnuje realizaci finančního vzdělávání do tzv. počátečního vzdělávání. V příloze tohoto dokumentu jsou pak uvedeny standardy finanční gramotnosti. Standardy finanční gramotnosti jsou aplikovány do jednotlivých RVP, konkrétně tedy do Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy. Nebo slouží jako základ pro tvorbu jednotlivých vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvíjení a zlepšování úrovně FG žáků i dospělé populace. (MŠMT, ©2011)

Finanční standard pro základní vzdělávání uvádíme na konci naší práce v příloze č. II.

1.3 Psychologické a sociální aspekty finanční gramotnosti

Jak jsme již výše uvedli, výuka k finanční gramotnosti se zabývá především problematikou financí a oblastí, které do této sféry spadají. Jednou z oblastí jsou peníze.

Jedinec, který je finančně gramotný by se měl orientovat v otázce peněz, což v praxi znamená mnohem více, než pouze umění počítat. Naše vnímání a skutečné jednání peníze ovlivňují více, než je každý z nás ochoten si připustit. Právě díky tomuto faktu je možné, že peníze mohou vstupovat mezi osobu a pevně určenou věc, čímž pak narušují vztahy charakteristické pro naturální hospodářství. Peníze jako takové dávají oběma stranám obchodního styku v jejich interaktivním vztahu samostatnost a schopnost rozvíjet se. Mezi členy jednoho stejného ekonomického okruhu vytvářejí peníze silnou vazbu, a to tím, že je potřebné je vyměnit, a tak dosáhnout konečných a konkrétních hodnot. (Vybíhal et al., 2011, s. 23)

Lea, Tarpy a Webley (1994, s. 413 – 430) uvádí, že peníze mají velmi důležitý ekonomický vliv na jednání každého člověka, jsou také součástí jeho ekonomického chování.

V historii můžeme nalézt několik teorií, které se zabývají psychologií peněz, avšak jak píše autoři, žádné z nich nám v současném znění velmi nepomohou. Jedná se o tyto psychologické teorie – Psychoanalýza, Operantní behaviorismus, Výměnná teorie zdrojů, Piagetovská psychologie, Antropologický výzkum peněz, Psychometrické výzkumy postojů k penězům a jejich použití či Experimentální psychologie peněz. Výše uvedené teorie poskytují možnou kostru pro pochopení našeho chování s penězi a také vůči penězům. Pokud bychom měli stručně pohovořit o přístupu k penězům, tři z těchto teorií chápou peníze jako symbol. Psychoanalytici si je představují jako výkaly, pro behavioristy jsou posilováním, pro Piagetovu školu znamenají pro každé vývojové stádium dítěte určitou věc.

Všechny teorie mají společné to, že „...se snaží vycházet z ekonomiky idealizovaného všeobecně použitelného prostředku směny, zatímco údaje dokumentují, že peníze tuto funkci zcela neplní. Na jedné straně je to omezený prostředek směny; na druhé straně zvláštní vlastnosti, které nemají jiné předměty srovnatelné hodnoty.“ (Lea, Tarpy a Webley, 1994, s. 430)

Také téma lidské svobody má spojitost s penězi. Na svobodu je nahlíženo jako na možnost ovládnutí svého vlastního já, ovládnutí vlastního majetku a ovládnutí druhých. Psychologickým důsledkem významně ovlivňujícím stylové představy o svobodě se stává právě vědomí držby či vlastnictví. Přesněji řečeno možnosti určité věci si podržet a udělat je tím, s čím může být volně nakládáno. Z toho můžeme vyvodit to, že držba nebo vlastnictví dělá jedince svobodným a nezávislým. (Mucha, 2008 cit. podle Vybíhal et al., 2011, s. 24)

Výše uvedené bychom mohli shrnout do funkcí, které peníze mají. Mezi funkce peněz tedy patří: jsou jednotkou měny, umožňují zaplatit později, jsou obecným měřítkem hodnoty, umožňují ukládat hodnotu a jsou prostředkem směny. (Bailey a Law, 2013, s. 131)

Podle Simmela (1997, s. 19) peníze posunují jednotlivce a dávají mu šanci na plnější uspokojení jeho přání. Vsunují mezi člověka a jeho přání jakýsi zprostředkující stupeň, díky kterému může dosáhnout daleko více jiných věcí. Výsledkem pak je vznik představy, že všechno štěstí a životní uspokojení je spojeno právě s držením určité částky peněz. Čím blíže je však člověk štěstí, tím více roste touha po něm.

Z oblasti sociální jsou v souvislosti s finanční gramotností nejčastěji spojovány sociálně patologické jevy, které mohou vznikat právě v důsledku nedostatečné finanční gramotnosti. Mezi nejznámější sociálně patologické jevy řadíme např. kriminalitu, delikvenci,

vandalismus, násilí a šikanování, záškoláctví, užívání omamných látek, patologické hráčství, ohrožování mravnosti a mravní výchovy atd. (Vybíhal et al., 2011, s. 41)

Pokud se stává člověk předluženým, což znamená, že nemůže plnit své finanční závazky, může dojít až k jeho sociálnímu vyloučení ze sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti. K předlužení dochází většinou u sociálně znevýhodněných občanů a je pak velmi těžké se začlenit zpátky do běžného života dané společnosti. Do skupiny osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením v důsledku velké zadluženosti, patří např. osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, početné rodiny, rodiče samoživitelé, rodiny s jedním příjmem, nezaměstnaní, mladí lidé, starší lidé, jedinci se zdravotním postižením, osoby vracející se z výkonu trestu, jedinci po ukončené ústavní nebo ochranné výchově a také cizinci. (EY2010, © 2010)

Společným cílem v Evropě je od roku 2000 „boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení“, jež byl později nazván „proces sociálního začleňování znevýhodněných jedinců či znevýhodněných skupin obyvatelstva do života společnosti“. V prosinci roku 2000 proběhlo zasedání Evropské rady, kde došlo k přijetí cílů v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. V rámci Evropské unie jsou společně přijímány dohodnuté cíle, na jejichž základě každá členská země zpracovává svoje národní plány sociálního začleňování obsahující konkrétní opatření. Tyto opatření vedou k dosažení společně přijatých cílů. Výsledkem je vzájemné předávání kladných zkušeností („dobrých příkladů z praxe“ – tzv. „good practices“) mezi zeměmi s opatřeními, které zabezpečují vytýčený cíl. V první polovině roku 2001 byly členskými zeměmi sestaveny první dvouleté plány, které již obsahovaly právě příklady „dobré praxe“. Jedním z těchto příkladů bylo např. zaměření se na prevenci sociálního vyloučení v souvislosti s předlužeností domácností. (Vybíhal et al., 2011, s. 53)

Z výše uvedeného vyplývá, že boj proti sociálním vyloučením je velmi potřebný. Důležité je pochopit vlastní jednání uvnitř společnosti. Naučit se rozlišovat co je nutné a co není nutné. Také je potřebné se naučit čelit nebo raději předcházet nepříznivým finančním situacím. Proto se v následující kapitole zaměříme na vybraná témata pro výuku finanční gramotnosti.

2 VYBRANÁ TÉMATA PRO VÝUKU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Ještě než přistoupíme k samotným tématům pro výuku finanční gramotnosti, chtěli bychom se věnovat vlastní koncepci finanční gramotnosti. Oblast finančního vzdělávání se opírá o vládou schválený dokument Národní strategie finančního vzdělávání, o kterém jsme již hovořili dříve.

Hesová (2013, s. 5) uvádí: „Tento dokument se zabývá významem a principy finančního vzdělávání, rolí jednotlivých subjektů ve finančním vzdělávání a prezentuje akční plán pro finanční vzdělávání v ČR.“

Zásadním a určujícím dokumentem pro vzdělávání žáků v této oblasti je již také výše zmíněný dokument Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, v němž jsou uvedeny tzv. Standardy finanční gramotnosti, které určují finální stav úrovně finanční gramotnosti. Obsah a výstupy, které právě standardy předurčují, jsou vsazeny do čtyř tematických okruhů, a to Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty a Práva spotřebitele. Tyto standardy jsou pak začleněny do RVP ZV, kde se finanční gramotnost stává povinnou součástí vzdělávání na základních školách. Konkrétně je pak uvedena jako doporučené učivo a po absolvování by měl žák zvládat očekávané výstupy, tedy výsledky vzdělávání. V RVP ZV jsou témata finanční gramotnosti zařazena do těchto vzdělávacích oborů: „Člověk a jeho svět“ na prvním stupni a na druhém stupni pak do oboru „Výchova k občanství“, a samozřejmě je potřeba, aby se finanční gramotnost realizovala v součinnosti se vzdělávacím oborem „Matematika a její aplikace“ a „Informační a komunikační technologie“. Podle hierarchie našeho školství je pak nutné zanést finanční gramotnost uvedenou v RVP ZV také do jednotlivých Školních vzdělávacích programů (ŠVP). (Hesová, 2013, s. 5 - 6)

Finanční gramotnost žáků se tedy stala náplní ŠVP, ale důležitou součástí výuky této oblasti by měla tvořit také rodina.

Zde je však toto téma poměrně zanedbávané a můžeme se domnívat, že je tomu tak snad z důvodu obavy, že by poodkrytím rodinných záležitostí narušila rodina své soukromí. Možným důvodem ke strachu může být také zneužití těchto informací, proto se rodiče nesvěřují svým dětem s rodinnými příjmy a výdaji. Představa dnešních dětí o „koloběhu pe-

něž“ je dosti zkreslená, a to proto, že mají málo zkušeností s nakupováním a s manipulací s hotovostí. (Šípková, 2011, s. 13)

Snad nejhorším případem pak je, když sami rodiče nejsou dostatečně finančně gramotní a předávají tento způsob chování – nezodpovědné nakládání s penězi dál svým dětem. Často se stává, že první opravdovou zkušenost s penězi získávají děti až s přísunem kapesného. Jedná se o vhodný prostředek k tomu, aby se děti naučily hospodařit s penězi. Je však nutné, aby dostávaly přiměřenou částku a měly by dostat rozumná pravidla pro jejich utrácení, aby si uvědomily pravidlo, utratíš = nemáš. (Šípková, 2011, s. 14)

V USA poskytuje Star Systems tzv. kartu pro mladé (Teen Card), která slouží jako dobíjecí karta. Na tuto kartu rodiče vloží určitou částku kapesného a s těmito penězi se děti učí hospodařit. Takové dobíjecí karty mohou být vhodnou pomůckou, která bude motivovat děti k odpovědnosti a prohlubovat v nich vztah s financemi. (Bailey a Law, 2013, s. 234)

I v České republice existuje několik bank, které poskytují pro děti bankovní účty s platebními kartami. Banky vnímají děti jako vhodné potenciální klienty a proto jim nabízí zvýhodněné podmínky. Tyto bankovní účty pak učí děti hospodařit se svým kapesným. (FinExpert, © 2012)

Ideálním způsobem vzdělávání v této oblasti je spolupráce školy s rodinou. Děti získají s kapesným zkušenost z praxe a škola jim pak může poskytnout teoretické informace, čímž pak dochází k propojení teorie s praxí, což je samozřejmě žádoucí. Proto je velmi důležité, aby rodina dobře komunikovala se školou a naopak a podporovala její snahy. V každém případě je důležité, aby rodiče získali jistotu, že vzdělávání jejich dětí v oblasti financí nezpůsobí průnik do soukromí rodiny, protože cílem výuky finanční gramotnosti rozhodně není to, aby děti doma získávaly informace o rodině a pak s nimi pracovaly ve škole. Naopak škola by měla pracovat s údaji a čísly fiktivními a pouze dala rodičům doporučení, jestli chtějí využít příležitost k tomu, aby si poté doma se svými ratolestmi objasnili hospodaření své domácnosti. (Šípková, 2011, s. 14)

Skořepa a Skořepová (2008, s. 9 - 10) uvádí, že výuka finanční gramotnosti vede k rozvoji klíčových kompetencí a žáci by jimi měli po dokončení základního vzdělání disponovat. Jednou z těchto kompetencí je kompetence k učení. V tomto případě by měl žák umět pracovat s internetem, vyhledávat a třídit informace, zpracovávat je do tabulek a grafů a vyvozovat z nich závěry. Kompetence k řešení problémů znamená umění ve vhodných

příkladech použít příslušný matematický postup, na jehož základě dokáže zvolit správné rozhodnutí, které pak zvládne obhájit před svými spolužáky. Kompetence komunikativní v sobě obsahují schopnost žáka představit výsledky své či skupinové práce, a to formou prezentace pro ostatní spolužáky. Kompetence sociální a personální vedou žáka k umění vést debatu či alespoň se do ní zapojovat a pracovat ve skupině. Cílem kompetencí občanských je seznámení žáků s principy hospodaření veřejných rozpočtů, do kterých spadá také sociální systém ČR. Kompetence pracovní pak učí žáka orientovat se v otázkách souvisejících s podnikáním, s čímž souvisí např. formy podnikání, druhy živností, způsoby platebního styku aj.

Všechny tyto kompetence by se měly prolínat do jednotlivých tematických okruhů, které se zabývají finanční gramotností a o kterých budeme hovořit v následujících podkapitolách.

2.1 Hospodaření domácnosti

Obecně lze říci, že většina dětí nemá potřebné vědomosti o vydělávání peněz, finančních výdajích, spoření či investování. Stává se, že vlastně ani neví, co vše musí maminka s tatínkem udělat proto, aby do společného rozpočtu rodiny přinesli výplaty. Nemají představu o tom, jak funguje vztah mezi prací, platem a daněmi. Hospodaření domácnosti je sice v kompetenci dospělých, ale je nutné, aby se i děti již raného věku seznámily s penězi a naučily se jim alespoň trochu porozumět. Měly by umět vytvořit a vést rodinný rozpočet a vyznat se v elementárních finančních terminologiích. (Hesová a Zelendová, 2011, s. 21)

Hovoříme-li o hospodaření domácnosti, mohli bychom do finanční terminologie zařadit definici pojmu domácnost. Navrátilová (2012, s. 60) ji vysvětluje takto: „Pod pojmem domácnost si můžeme představit buďto samostatně hospodařícího jedince, nebo skupinu lidí žijící a hospodařící se společným majetkem, jako je například rodina.“ V tomto případě pak všichni členové dané skupiny vstupují na trh jako kupující nebo jako prodávající a jsou tedy účastní ekonomických činností. Každá domácnost, každý jedinec má své potřeby, které je nutné uspokojovat, což může probíhat např. právě nákupem určitého zboží – statku. Pokud si chce jedinec pořídit určitý statek, měl by vycházet ze svého, v případě např. rodiny pak rodinného rozpočtu.

Navrátilová (2012, s. 63) definuje rodinný rozpočet jako „...nástroj, pomocí kterého má domácnost příjmy a výdaje pod kontrolou.“ Při vzdělávání v rámci finanční gramotnosti je většinou realizována na podkladě bilance rozpočtu osobního a rodinného.

Bailey a Law (2013, s. 138) uvádějí, že rodinný rozpočet je nejjednodušší forma finančního managementu. Od příjmů, které dostáváme pravidelně, se odečtou výdaje a rozdíl je naše úspora.

Obě tyto definice výstižně charakterizují, co rodinný rozpočet znamená. Domníváme se, že pokud by si domácnost rozpočet vedla, pomohlo by jim to k lepšímu naplánování svých výdajů a zároveň se naučí, jak si uspořít své peníze.

V každé domácnosti, při jejím provozu vznikají výdaje, což jsou finance, které jsou vynaloženy na uspokojování potřeb jednotlivých členů rodiny jako např. stravování, cestování, vzdělávání aj. Výdaje by pak měla rodina porovnat se svými příjmy, kterých dosahuje, aby tak zjistila, jestli bude mít dostatek finančních prostředků či nikoliv. Dalšími pojmy, které jsou zahrnuty do rozpočtu domácnosti, je hrubý a čistý příjem. V ideálním případě by měl mít domácí rozpočet větší příjmy než výdaje, v horším případě tomu pak bude naopak, z čehož pak plyne deficit. Stejným způsobem pak můžeme sestavit rozpočet každého člena domácnosti. Když posuzujeme hospodaření domácnosti, měli bychom zvážit nejen to, jaké má příjmy a výdaje, ale i to jaký vlastní majetek a závazky. V tomto případě hovoříme o rozvaze domácnosti či jednotlivce. Na závěr se pak sečte majetek a závazky a porovnáním se zjistí, zda je domácnost spíše zadlužena či by byla schopna splácet všechny své závazky. Právě tímto způsobem mohou žáci nacvičovat sestavování rozpočtu domácnosti. (Klínský et al., 2008, s. 6 – 11)

V praxi může být vyučovací blok veden jako integrovaná tematická výuka, jejímž ústředním tématem jsou peníze v rodině. Učitel by se měl snažit propojit místa a situace, která mají souvislost s rozpočtem rodiny. Osvědčeným způsobem aktivizace a motivace žáků je příprava a hodnocení úkolů. Žáci by se měli zapojit do diskuze, jak v malé skupině spolužáků, tak celé třídy. Žáci by měli umět stylizovat a vyjadřovat své myšlenky, rozeznat a pochopit problém. Učí se objasňovat vlastní způsoby zacházení s financemi a se svým a svěřeným majetkem, vyhýbat rizikům hospodaření s financemi, čímž se učí dodržovat zásady hospodárnosti. (Hesová a Zelendová, 2011, s. 22)

Žáci by měli být nejprve seznámeni se strukturou spotřebního koše, a to pro příklad průměrné české domácnosti. Postupně se učí řešit problém, jak by měla domácnost spočítat

své příjmy a výdaje, aby nedocházelo ke ztrátě, tedy aby výdaje nepřesahovaly jejich příjmy. V učivu se objevují také příklady, kdy se ocitá domácnost ve finanční tísní. Žák je pak informován o existenci poraden pro tyto případy. (Skořepa a Skořepová, 2008, s. 181)

2.2 Peníze, ceny a finanční plánování

Tak jako u předchozí podkapitoly také zde bychom chtěli nejprve vysvětlit základní pojmy, kterými se budeme právě nyní zabývat.

Můžeme říci, že v případě peněz se jedná o „...prostředek k výměně různého zboží“ (Navrátilová, 2012, s. 8).

Velmi jednoduše definují peníze ve své knize Bailey a Law (2013, s. 128) „...jsou ta cinkající věc ve vaší kapse či peněženke a také bankovky, které mizí, jakmile je dostanete.“

Výuka v této oblasti by měla obsahovat seznámení děti s tím, že každé zboží má svoji hodnotu neboli cenu. Tato hodnota však není jen cenou, ale její součástí je i to, jaký má prodaného člověka např. užitek, vzpomínku či jak veliký zájem o ni je. V životě jsou pak nejhodnotnější věci zdarma. Věci, které si chceme koupit, však nedostaneme zadarmo, musíme za ně zaplatit, a proto musí mít stanovenou určitou cenu, která obsahuje náklady na výrobu, dopravu a prodej zboží. Součástí ceny je ale i zisk všech zúčastněných, kdo se na všech činnostech probíhajících od výroby až po prodej podílí. (Kašová a Istenčin, 2011, s. 43)

Žáci se seznamují s tím, že cena není stále stejná, ale často musí reagovat na změny na straně nabídky a poptávky. Přibližuje jim to, že cena reaguje na různých trzích různě rychle a pružně, a jaké důsledky má na trh právě regulace těchto cen. (Skořepa a Skořepová, 2008, s. 69)

Podle Skořepy a Skořepové (2008, s. 119) si v ekonomickém procesu peníze sebou nesou několik funkcí. Hlavní funkcí pak je to, že jsou prostředkem směny. V praxi to pak znamená, že určují výměnu služeb a zboží, kterou jednotlivci potřebují provést mezi sebou v důsledku dělby práce.

V oblasti hospodaření domácnosti existují principy osobních financí, jejichž součástí je i rozjímání o rozpočtu jednotlivce či rodiny. Jedním z nástrojů, díky jemuž člověk či rodina

snadněji zvládá nároky na život v realitě ekonomiky, patří právě rodinný či osobní rozpočet. V případě, že je tento rozpočet jasně vytvořen, napomáhá získávat kontrolu nad životní situací daného jedince či rodiny. Může poskytovat pole pro snižování dluhů, poukazovat na nutnost regulace výdajů rodiny, a to s ohledem na aktuální stav financí a finanční plán domácnosti. Pokud je tento rozpočet vytvořen, může pak vzniknout představa toho, jaké možnosti daná domácnost či občan má. Pak už je jednoduché předcházet situacím, jako je např. nutnost vyřízení nákladné půjčky. Hlavní význam finančního plánování spočívá v tom, že jsou členové rodiny schopni kombinovat příjmy a výdaje tak, aby zbylé volné finance mohly být využity ideálním způsobem k zajištění přítomnosti a budoucnosti. (Vybíhal et al., 2011, s. 308)

Jistě každý člověk má nějaké plány a cíle do budoucna – chtěl by mít auto, studovat či cestovat. Vzhledem k tomu, že vše stojí peníze, je dobré si vypočítat, jestli právě námi vybrané cíle jsou reálné. Podle Klínského et al. (2008, s. 77) jsou základní kroky finančního plánování uváděny takto:

1. zjištění finanční situace domácnosti – spočítání rozdílu příjmů a výdajů, a zda není domácnost zadlužena, tedy jestli převyšuje její majetek nad závazky;
2. stanovení cílů – každá etapa lidského života sebou nese jiné cíle, ale vždycky vyplývají z toho, jestli domácnost vlastní dostatek financí nebo zda nemá příliš velké závazky;
3. vyhodnocení cílů – domácnost by si je měla seřadit podle důležitosti a vyhodnotit jestli a kdy jsou dosažitelné;
4. stanovení potřebných peněžních prostředků a způsobů jejich získání.

Vybíhal et al. (2011, s. 319 – 320) výsledek peněžního plánování člení do následujících oblastí.

1. Cílem je vytvoření dostačujících rezerv, přičemž tento plán stanoví taková řešení, která jsou efektivní a dochází k rozmnožování finančních prostředků. Skrze kombinování různých možností peněžního trhu může být vytvořeno účinné portfolio, které bere ohledy na požadavky týkající se likvidity, zisku a přijatelného rozsahu rizikovitosti investic. Je dobré zohlednit i daňovou stránku a maximálně využít státní dotace a podpory. V případě, že se rozhodujeme o investici je zásadní i doba, po kterou

bychom chtěli investovat, protože každé investování má svou ideální délku. K tomu, abychom snížili nebezpečí špatného zvolení investice, může pomoci to, že využíváme více možností investování.

2. Využití cizích zdrojů – úvěrů se může stát vhodným řešením pro splnění vytýčených cílů. Samotné zadlužení není vždy špatné pro celkovou situaci, ale musí být přiměřené v porovnání s objemem majetku, výší příjmů či typu investice. Samozřejmě by mělo být, že podmínky daného úvěru jsou pro nás výhodné nebo alespoň uspokojivé.
3. Smyslem finančního plánu se stává udržení výdajů na krytí rizik co nejnižších a zároveň efektivní zajištění veškerých rizik, se kterými majetková situace rodiny či jednotlivce zápolí, především pak v ohledu na stanovené cíle.

Z výše uvedeného můžeme usuzovat, že finanční plánování pro současnou dobu je důležité, ale dokonce i nezbytné, pokud se chceme vyhnout finančním problémům. Finanční plán může pomoci lidem na všech úrovních příjmů k lepšímu rozvržení svých investic.

2.3 Finanční trh a finanční produkty

Pokud rodina správně hospodaří s penězi, umí si tedy vhodně rozplánovat financování výdajů a potřebuje-li vypůjčit určitý finanční obnos, na jehož splácení by jí však měly zůstat peníze, pak se může podívat na náš finanční trh s finančními produkty. Další variantou, kdy člověk využívá finanční trh a jeho produkty je situace, kdy má ušetřené peníze a chtěl by je vhodně investovat. O těchto dvou tématech budeme hovořit v této podkapitole.

V současné době existuje na trhu v České republice řada finančních produktů, k nimž konkrétně patří např. nabídka půjček, hypoték či stavebního spoření. V tomto tématu se žáci zabývají problematikou získání různých úvěrů – půjček, podmínkami získání a splácení, roční procentní sazbou nákladů, formami úvěrů či tím, kdo vlastně tyto půjčky nabízí a seznamují se s jejich výhodami i nevýhodami, které jsou s půjčováním financí spojené. Jsou seznámeni s pojmy, jako je ručitel, exekuce, rozhodčí doložka, stavební spoření atd. (Navrátilová, 2012, s. 44 – 58)

Naše finanční úspory jsou na peněžním trhu změněny na finanční investice. Na finančních trzích dochází k obchodování a toku volných peněz od těch, kteří je vlastní, k těm, co jimi chtějí disponovat. Finanční trh se dělí na trh peněžní a kapitálový. Trh peněžní je trh s krátkodobými dluhovými nástroji, které mají dobu splatnosti kratší než jeden rok. Trh kapitálový zaopatrjuje setkávání nabídky kapitálu s poptávkou v něm. Kapitálem se pak rozumí prostředky, které nepotřebujeme a můžeme je tedy využít k získávání zisku. V praxi jím mohou být věcné statky, prostředky výroby, finance, cenné papíry, akcie, občas i patenty či různé licence. (Vybíhal et al., 2011, s. 199)

Pokud bychom se vrátili do školy, ve školní praxi pak patří mezi výstupy a požadované výsledky žáků v oblasti finanční gramotnosti např. schopnost žáka udat příklady využití nebo omezení debetní a kreditní karty. Umí uvést a porovnat nejběžnější způsoby využívání volných prostředků jako je spotřeba, úspory či investice. Zvládne uvést a porovnat nejobvyklejší způsoby krytí deficitu, tedy využití úvěrů, splátkových prodejů či leasingu. Vylóží význam úroků, a to zaplaceného i přijatého, uvede nejčastěji se vyskytující druhy pojistění a navrhne, kdy je vhodné je použít. (Hesová a Zelendová, 2011, s. 11)

O problematice nedostatku vlastních financí hovoří vhodně a srozumitelně ve své knize také Skořepa a Skořepová (2008, s. 141 – 142). Snaží se žákům vysvětlit, že v případě, že nemá člověk dostatek financí a nechce si půjčovat peníze v bance, může využít tzv. koupi na splátky. Pokud se tak rozhodne, nezplatí celou částku ihned v obchodě, ale postupně ji splácí v průběhu smluvené doby. K tomu, aby se mohl člověk rozhodnout, zda je pro něj lepší právě prodej na splátky nebo spotřebitelský úvěr, musí si srovnat úrokové a další náklady, které v obou případech pro daného jedince vyplývají. V případě, že se člověk rozhodne vypůjčit si peníze, musí nejprve řádně prozkoumat veškeré podmínky daných úvěrů, k nimž patří např. lhůta, pokuty čili sankce za nedodržení smluvních podmínek, postupy při řešení sporů atd. Žádoucí také je, aby byly tyto podmínky jasné a pro jedince, který si peníze půjčuje především výhodné.

Ve výuce o finančních prostředcích by měl žák získat vědomosti, které jej připraví na dvě velmi závažné rozhodnutí v životě, a to „... jak investovat volné prostředky a jak postupovat v opačném případě, tj. v případě čerpání úvěru...“ (Skořepa a Skořepová, 2008, s. 123).

Tímto bychom uzavřeli kapitolu o vybraných tématech pro výuku finanční gramotnosti a v následující kapitole se budeme věnovat ekonomickému chování jedince.

3 EKONOMICKÉ CHOVÁNÍ JEDINCE

„Cokoliv se stane v ekonomii, je výsledkem chování nějakého jednotlivce“ (Lea, Tarpy a Webley, 1994, s. 205).

Občas se stává tento jednatel součástí velké organizace, která má vytýčená pravidla a zvyky. Může se stát, že jsou tato pravidla respektována plně nebo zdráhavě či dokonce nikoliv. Člověk však většinou jedná z vlastní iniciativy a ze souboru jednotlivých iniciativ se pak skládá jednání člověka v ekonomii. Veškeré fungování ekonomického života je stanovováno právě individuálními motivy a přednostmi každého jednotlivce, jenž kupuje nabízené zboží, a využívá nebo prodává vlastní pracovní čas, který je potřeba pro výrobu onoho zboží. Snad každý občan se účastní nakupování či je určitým způsobem spjat s prací, ať už je pracovně aktivní – zaměstnan, připravuje se na povolání či pobírá řádný starobní důchod apod. Právě nakupování a práce, ale i hospodaření s penězi, spoření, darování či sázení a hraní o peníze patří do ekonomického chování lidí. (Lea, Tarpy a Webley, 1994, s. 205)

Podíváme-li se do reality české moderní společnosti, podle Vybíhala et al. (2011, s. 22), dojdeme k závěru, že nastal čas na to, aby došlo k vážným změnám ve výchově k účinnému a nerizikovému ekonomickému jednání. Pokud se chováme ekonomicky nezodpovědně a nepromyšleně, přináší nám to rizika jak v oblasti psychické, tak i sociální.

„Nekompetentní rozhodnutí v otázkách zaměstnanosti a hospodaření s penězi strhávají do víru insolventnosti často celé rodiny. V těchto souvislostech je nutné chápat ekonomické chování jako neoddělitelnou součást praktického lidského jednání, s jehož pomocí lze rozvinout osobnostní kvality každého člověka, nejenom ty racionální, ale také citové, volní, žádostivé a toužící.“ (Vybíhal et al., 2011, s. 22)

Většina lidí se musí zaměřovat na získávání financí jakožto nejbližšího cíle svého usilování, a to po většinu svého života. V důsledku toho vzniká představa o tom, že životní štěstí a uspokojení je jasně spojeno právě s vlastnictvím určité částky peněz, které se pak proměňují z pouhého prostředku a předpokladu na závěrečný účel. Penězi je vsunut mezi lidi a jejich přání jakýsi zprostředkující stupeň, ulehčující mechanismus. Když však není tohoto cíle dosaženo, dostavuje se zklamání. (Simmel, 1997, s. 18)

Není pochyb o tom, že penězi je ovlivňováno naše naladění. Odvíjí se od nich veškerá naše činnost, co chceme dělat a co si můžeme a nemůžeme dovolit. Budeme-li se svými penězi nakládat dobře, vyhneme se tak problémům s dluhy a obavám, které z nich plynou. A náš faktor spokojenosti bude uspokojen. (Bailey a Law, 2013, s. 164)

Lidská touha po penězích se jeví jako hlavní, avšak vzdálenou a nikoliv konkrétní motivací, protože samotná touha lidem peníze nepřináší. Je proto zapotřebí najít způsob řešení, jak vlastně vytoužené peníze získat. Pokud vynecháme protiprávní a nemravné způsoby, zůstává člověku pouze jediný způsob získávání peněz pro zabezpečení sebe a rodiny, a to práce. (Vybíhal et al., 2011, s. 23)

Z této kapitoly vyplynulo, že veškeré ekonomické chování pramení z toho, jak moc jsme finančně gramotní. Domníváme se, že pokud se budeme dobře orientovat ve finanční problematice, může to pozitivně ovlivnit i naše naladění. V následující podkapitole si probereme, jak nás ekonomika ovlivňuje v našem chování.

3.1 Jak ekonomika ovlivňuje individuální chování

Uvažujeme-li o faktorech zadluženosti z hlediska psychologického, můžeme obdobně vycházet z faktorů, které ovlivňují spoření tedy příjmy, bohatství, důchodový systém, inflace atd. Každý člověk je individuální osobnost a odlišuje se od druhých svými rysy osobnosti, které, jak bylo zjištěno, nemají souvislosti s mírou spoření. U jednotlivých lidí existují rozdíly v postoji k penězům, a to především mezi mužem a ženou, přičemž u mužů lze přirovnat přístup k „lovčům“ u žen zase ke „sběračům“. Hovoříme-li o finanční gramotnosti je známo zajímavé zjištění, kdy odlišně vnímají lidé dluhy a úvěry. Obecně je právě dluh vnímán negativně, ale úvěr už chápou lidé jako součást podnikání a hospodaření. Subjektivní výhodu má právě úvěr, a to takovou, že jej máme okamžitě k dispozici a právě tento přínos převažuje nad předpokládanými riziky v budoucnosti. (Vybíhal et al., 2011, s. 25)

Pojem zadlužení je většinou chápán jako morálně špatný, dnes však na něm závisí fungování společnosti i ekonomiky. Zadlužení není ani dobré, ani špatné, ale problémy vznikají, až když se dluh nesplácí. (Bailey a Law, 2013, s. 72)

Celkově je úvěr chápán jako součást moderní doby, stává se prostředkem k uspokojení řady přání a potřeb, je nositelem určitého image a socioekonomického statusu ve společnosti. Lidské názory na úvěr jsou však velmi rozdílné. Právě primární rodina, tedy rodina, do které se člověk narodí, má v oblasti vnímání úvěru velký význam. Uvnitř rodiny dochází k přenosu vzorců ekonomického chování z generace na generaci a je tedy důležité, aby tyto vzorce byly správné a nikoliv nezodpovědné a iracionální. (Vybíhal et al., 2011, s. 25)

Součástí ekonomiky je bohužel i zadlužování a nemožnost jedinců či domácností splácet své peněžní závazky, což vede k předlužování. V roce 2009 dlužili české domácnosti téměř bilion korun. Proti roku 2000 se zadluženost domácností zvýšila osmkrát. (ČSÚ, ©2010)

Výsledkem pak může být jejich sociální vyloučení ze společnosti. Lidé dluží především nájemné a nedoplatky za energie, ale i nezaplacené splátky a různé druhy pokut za neplacení. Častým jevem je i to, že v důsledku nemožnosti splácet si lidé půjčují od různých lichvářů tzv. rychlé půjčky, které jsou však půjčovány na velmi vysoký úrok. Dlužné částky tak rostou velmi rychle a jejich splácení sociálně slabými rodinami, které žijí především ze sociálních dávek, je nemožné. Zadlužené rodiny se tak dostávají do kolotoče splácení a dalšího růstu dluhů, z čehož nejsou schopny se vymanit. Dostávají se tak do tzv. dluhové pasti. (Vybíhal et al., 2011, s. 79)

Měli bychom se ujistit, co pro nás půjčka bude znamenat a hlavně si uvědomit, že jakýkoli druh půjčování je rizikový. (Bailey a Law, 2013, s. 72 - 73)

Zásadní úkoly, které vyplývají z výše uvedené situace, je předcházení předlužení a zabránění dalšímu zadlužování. Jedině tak může dojít k integraci sociálně vyloučených jedinců či rodin zpět do společnosti. Významnou roli zde hraje i komunitní plánování, které slouží jako metoda plánování sociálních služeb na úrovni obcí nebo krajů. V případě, že existuje na úrovni obce znevýhodněná skupina obyvatel, kterou ohrožuje problém předlužení, je nevyhnutelné zabezpečit, aby byly těmto skupinám uděleny sociální služby. Jedná se o takové služby, které jim pomůžou dostat se z nepříznivé sociální situace, kdy předlužené rodiny čelí stavu tzv. hmotné nouze. Pomoc takovýmto lidem spočívá v tom, že je jim zabezpečena pomoc, ale zároveň je zajištěna jejich motivace a stimulace k tomu, aby se snažili být soběstační. Součástí je také snaha o odstranění jejich závislosti právě na sociálních dávkách, proto je kladen velký důraz na snahu osob vyskytujících se v hmotné nouzi,

aby zvýšily svůj příjem vlastním přičiněním, a to především prací. (Vybíhal et al., 2011, s. 79)

Podle Lea, Tarpy a Webley (1994 s. 209) je základem lidského ekonomického chování práce, která patří do řetězce pomocných aktivit. Za práci získávají lidé, tedy alespoň by měli, peníze a ty jim umožňují uskutečnit pomocnou aktivitu – koupě. Práce tvoří až polovinu cyklu oběhu financí a zdrojů mezi domácnostmi a podniky. Práce je rozsáhlou a důležitou součástí lidského chování.

Práce je právě součástí ekonomiky, z které vyplývají peníze. V případě, že lidé pracují a tedy vydělávají peníze, musí jednoznačně ekonomika ovlivňovat i jejich chování.

Dostáváme se k otázce: „Proč lidé vlastně pracují a čím jsou k práci motivováni?“ Jak uvádí Lea, Tarpy a Webley (1994, s. 212 – 216) obecně bychom mohli vybrat čtyři základní důvody, proč lidé pracují:

1. vnější odměna – lidé vstupují do zaměstnání, aby získali peníze;
2. vnitřní potěšení – práce je vykonávána „pro ni samu“;
3. seberealizace – lidé vyhledávají takovou práci, která nejúplněji využívá jejich schopností a zájmů;
4. sociální interakce – být pracovně aktivní je skutečností mocného významu sociálního; pro většinu lidí uspokojuje práce pozitivní sociální potřeby.

Podle Vybíhala et al. (2011, s. 35) je ideální, když zmíněné důvody lidské práce vnímá samotný člověk harmonicky. Pokud jeden z několika uvedených důvodů chybí, ztrácí také práce na své atraktivitě a člověk je demotivovanější. Všeobecným předpokladem je to, že člověk, který je motivován se odlišuje od člověka, který motivován není, právě svou aktivitou a zaměřením se na vytýčený cíl. U motivace můžeme rozlišit dvě složky hybných sil, a to vnitřní – uvnitř člověka a vnější – popudy a podněty z okolí. Motivace může být pozitivní, kdy se jedná o odměnu, a to nejen peněžní a negativní motivace, kdy je jedinec trestán. Nejdůležitější je pak rozlišení motivátorů, které vyvolávají v pracovníkovi určité napětí, že získaná odměna se při zlepšení pracovního výkonu může zvednout. Satisfactory jsou motivační opatření, která uspokojují pracovníka, ale nemotivují jej k dalšímu výkonu. V praxi se jedná např. o stanovení mzdového stropu.

V pedagogickém slovníku se dočteme, že motivace k výkonu je, když jedinec je motivován vnitřními a vnějšími faktory. Jehož cílem je dosáhnout určitého výkonu. (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 122)

Pokud budeme o motivaci hovořit v souvislosti s finanční gramotností, pak musí být založena na schopnosti motivovat jedince k zamyšlení nad svými životy. Domníváme se, že člověk v dnešním světě, bez schopnosti zvládat své ekonomické záležitosti, nemůže dlouhodobě obstát.

V následující podkapitole se budeme věnovat dětem, které jsou rovněž ovlivněny finančním trhem.

3.2 Děti a peníze

Snad každý rodič alespoň jednou v životě slyšel od svého dítěte otázku: „Koupíš mi to?“ Jak se však správně zachovat, co udělat, aby nám dítě neztropilo scénu a jak dítě vychovat, aby mělo k penězům správný přístup?

Můžeme říci, že o penězích se doma hovoří stále, ať už je to hypotéka, dovolená, kurz plavání či nákup, vše je spojeno s penězi. Když hovoří dospělí o financích, a to nejen přímo, děti naslouchají a ukládají si získané informace do své paměti. V hlavě si pak získané informace zpracují do vlastních představ, co pro koho peníze vlastně znamenají. První krok, který bychom si měli uvědomit, když myslíme na peníze, kam je řadíme na svém hodnotovém žebříčku a jaký k nim zaujímáme postoj. Až v případě, že máme vlastní postoj k penězům, teprve potom můžeme učit naše děti zásadám hospodaření s financemi. (Laniado, 2002, s. 10)

Aby děti uměly přijmout rozhodnutí rodičů, potřebují mít vybudovanou určitou sebekázeň. Do oblasti sebekázně spadá spousta věcí. Patří zde např. umění motivace, ovládnutí nálad, a to i ve složitých situacích apod. Sebekázeň přemáhá lenost a motivuje k vyšším výkonům. (Eyre a Eyre, 2000, s. 65)

Další hodnota, která je v oblasti financí důležitá, je střídmost. Sebekázeň a střídmost patří mezi univerzální hodnoty: pokud je máme, pomáhá to nám i druhým. V případě, že tyto dvě hodnoty chybí, může dříve nebo později dojít k tomu, že někomu nebo sobě samému

ublížíme. Rodiče by měli používat svůj osobní příklad, ukazovat dětem, jak jsou disciplinováni a jaký mají smysl pro vyváženost, a to v různých sférách svého života. Dále by se měli snažit ovládat své nálady a zacházet s rozmyslem s financemi. Dobré je také upozornit děti a vysvětlit jim, co rodiče dělají a proč to vlastně dělají. Záleží tedy také na tom, jak přistupuje k dětem jejich okolí. (Eyre a Eyre, 2000, s. 66 – 67)

V případě, že se děti dokážou vyrovnat se svým okolím, lze u nich očekávat podobné úspěchy i v dospělosti. Oproti tomu děti, které nezvládnou ovlivňovat své prostředí, nelze u nich očekávat, že se jim to podaří právě v budoucnosti. V tomto smyslu je u jednotlivců vytvářeno všeobecné očekávání, pokud jde o boj endogenních a exogenních původů vlivů, čili „bodů kontroly chování“. U jedinců, kteří využívají vnitřního bodu kontroly, dochází k přesvědčení, že upevnění závisí právě na jejich vlastním jednání. Naopak u jednotlivců, kteří se řídí vnějším bodem kontroly, dochází k přesvědčení, že posílení daného způsobu jednání je závislé právě na vnějších předpokladech, které jen velmi málo samy ovlivní. Právě onen bod kontroly je úzce spjat s celou řadou druhů ekonomického chování. Můžeme říci, že právě lidé se silným bodem vnitřní kontroly svolují lehčeji k risku, což se v životě může projevit jako sázení nebo podnikatelství. (Lea, Tarpy a Webley, 1994, s. 68 – 69)

Je důležité s dětmi hovořit otevřeně a vyložit jim kritéria, dle kterých provádíme rozhodnutí, diskutovat o nich a představit, jaké místo mají v našem žebříčku hodnot. Pro děti se může naše případné odmítnutí stát příležitostí k odlišování nutného od přebytečného. Pokud je dětem dovoleno všechno, je možné, že dojde k tomu, že ztratí motivaci dosahovat vytýčených cílů. Výsledkem pak může být také to, že ztratí snahu překonávat překážky, jež v průběhu svého života potkají. Proto je nezbytné u dětí neustále rozvíjet smysl pro dosahování vytýčených cílů. Svým rozhodnutím o koupení či nekoupení věci nesnižovat hodnotu vysněného zboží, ale budeme se snažit společně přemýšlet, proč je dobré koupit neuskutečnit nebo ji odložit na později. Za vhodné je považováno s dětmi prodiskutovat, co se bude nakupovat a je dobré jim umožnit se podílet na rodinném rozhodování. (Laniado, 2002, s. 66)

Podle Gillernové, Kebze a Rymeše (2011, s. 142) způsob, jak mohou žáci získávat informace ze všech oblastí, tedy i z oblasti finanční gramotnosti není už pouze doménou školy, jak tomu bylo dříve, ale v současné době jsou velkým zdrojem i tzv. elektronická média, která „... šíří informace nesrovnatelně rychleji, než jak odpovídá kapacitě jejich vstřebávání cílovými uživateli.“

Pro školu je nemožné udržet si pozici jako encyklopedický zdroj informací. Avšak mezi stále zůstávající přednosti školy patří to, že má schopnost pružného reagování na změny, umí pracovat s novými úkoly a preferencemi a dokáže se na ně připravit. Motivovat žáky k poznávání lze proměnou výuky v partnerský interaktivní proces, a to tím, že učitel umí ukázat svým žákům, že také něco neví, což je vede k vlastní iniciativě ve vyhledávání a získávání informací. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 142)

V následující podkapitole uvedeme metody podporující rozvoj finanční gramotnosti, které směřují jedince k lepšímu ekonomickému chování.

3.3 Metody podporující rozvoj finanční gramotnosti

Než přistoupíme k jednotlivým metodám podporující rozvoj finanční gramotnosti, připomeneme si počátky budování finanční gramotnosti v ČR.

Problematice budování finanční gramotnosti se v ČR věnují odborníci již od roku 2005, kdy je toto téma rozvedeno v Bílé knize o politice finančních služeb 2005 – 2010. Jak jsme již psali výše uceleným systematickým dokumentem, ze kterého se vychází při posilování finanční gramotnosti našich občanů, je NSFV. Tento dokument vychází z doporučení mezinárodních organizací jako např. EU. (MŠMT, ©2010c)

Na základě NSFV bylo učivo týkající se finanční gramotnosti v roce 2013 včleněno do Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy, a proto se stalo povinnou součástí vzdělávání na základních školách. (Hesová, 2013, s. 6)

Hesová (2013, s. 7 - 8) vytvořila Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti, ve kterých uvádí různé metody práce, které lze při výuce právě této oblasti využít. „V oblasti finančního vzdělávání je důležité propojovat společenskovední a ekonomické vzdělávání s matematikou a s informačními a komunikačními technologiemi, případně i dalšími vzdělávacími oblastmi“ (Hesová, 2013, s. 7). V obecných doporučeních uvádí autorka, že je dobré spolupracovat s kolegy, kteří vyučují ostatní předměty a samozřejmě kooperovat také s rodiči žáků. Mezi jedno z metodických doporučení patří to, že musí být obsah po odborné stránce bezchybný, je tedy nutné disponovat znalostmi z finančního oboru. V případě vysvětlování pojmů z oblasti financí je nutné dbát na přiměřenost věku žáků a jejich dosažených vědomostí. Při práci s textem je nutné, aby žáci uměli rozlišovat pro ně

důležité informace, a v oblasti finanční gramotnosti tomu není jinak. „Vyhledávání informací, kritické myšlení, rozeznávání potřebného od zbytečného, odlišení pravdivého od nepravdivého i efektivní využívání informací se stává nezbytnou životní dovedností“ (Hesová, 2013, s. 8). Při práci s dětmi by měli učitelé využívat autentických čili skutečných materiálů, jako je např. inzerát, komerční nabídka, reklamní leták aj.

Učitel by se měl tedy snažit propojit teorii s praxí. Je přínosné, když si vyučující do výuky připraví takovou výukovou aktivitu, která umožňuje skutečný prožitek finanční situace a která povede k osvojování strategie zodpovědného rozhodování. Vhodnými metodami pro tento způsob výuky je pak metoda heuristická, metoda řešení problémů a situační metody. V současné době počítačů a internetového připojení je nezbytné využívat všech dostupných informačních a komunikačních technologií. Mezi programy, které lze používat v rámci výuky finanční gramotnosti, patří zejména tabulkový procesor, program GeoGebra a online finanční kalkulačky. V praxi, ve vyučování by se měly využívat kalkulačky, mobilní telefony, interaktivní tabule, tablety atd. Vedle klasické frontální výuky, kdy učitel přednáší všem žákům a oni naslouchají, je vhodné využívat kooperativní výuky, kdy žáci pracují v různých skupinách a tzv. vyučování v projektech. Další z metod, které jsou velmi vhodné pro výuku finanční gramotnosti, jsou inscenační metody či didaktické hry. (Hesová, 2013, s. 12 – 15)

Nyní bychom se chtěli vrátit k výše uvedeným metodám práce a stručně je popsat. Velmi pěkně a jasně třídí metody ve své didaktice Kalhous a Obst (2009, s. 313 – 314), kdy je rozděluje na metody:

- ze stránky pramene poznání a druhu poznatků – didaktický aspekt:
 - slovní – zde zařazujeme monologické metody (vyprávění, přednáška, vysvětlování, popis), metody dialogu (dramatizace, diskuze, rozhovor) a metody práce s učebnicí, s knihou (práce s textem);
 - názorně demonstrační – do této skupiny metod patří porovnání jevů a předmětů, předvádění (pokusy, činnosti, modely, předměty), představení statických obrazů, dynamická a statická projekce;
 - praktické – nacvičování dovedností pohybových a pracovních, laboratorní práce žáků, činnosti pracovní (na zahradě, v dílně), činnosti výtvarné a grafické;

- ze stránky samostatnosti a aktivity žáků – psychologický aspekt:
 - sdělovací;
 - samostatné práce žáků;
 - badatelské a výzkumné;
- ze stránky myšlenkových operací – logický aspekt:
 - srovnávací postup;
 - induktivní postup;
 - deduktivní postup;
 - analyticko-syntetický postup;
- alternativy metod z hlediska fází výuky:
 - motivační;
 - explorační;
 - fixační;
 - diagnostické;
 - aplikační;
- alternativy metod z hlediska forem a prostředků výuky – organizační aspekt:
 - kombinace metod s formami výuky;
 - kombinace metod s pomůckami do výuky.

Bohužel ani v současné době podle Gillernové, Kebze a Rymeše (2011, s. 142) se nelze učit bez penza memorovaných vědomostí, ale centrem informací bude škola potud, dokud bude umět žáka k informacím nasměrovat a motivovat ho k dalšímu hledání. Do budoucnosti bude nutné rozvíjet u žáků schopnost kritického a nezávislého myšlení, strategie práce s informacemi, odhadování toho, zda jsou zdroje důvěryhodné a umění učit se vzájemně mezi sebou, čili žák od žáka, žák od učitele i učitel od žáků. Pokud škola odchodí některé přebytečné odpovědnosti, mohla by se stát živější.

„Cílem, k němuž tedy současná škola směřuje, není zajistit vzdělání jako pouhé osvojování vědomostí, dovedností, které souvisejí s vyučováním předmětem. Škola směřuje k

rozvoji všech složek osobnosti žáka. Usiluje o dlouhodobé rozvíjení jeho potencialit a schopností.“ (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 142)

V závěru práce jsme se lehce dotkli metod, které rozvíjejí finanční gramotnost. Základní školy mají nyní před sebou poměrně novou povinnost ve vzdělávání svých žáků v oblasti financí. Jak se k finanční gramotnosti postaví, a jaké výsledky to sebou přinese, uvidíme s odstupem času.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

Výzkum zabývající se finanční gramotností dětí základních škol z pohledu jejich rodičů jsme si vybrali proto, že tato oblast je v současné době velmi aktuální. Na finanční vzdělávání nebyl bohužel v minulosti kladen takový důraz, jaký by si tato problematika zasloužila. Téma finanční gramotnosti je přitom velmi zajímavé a dobře aplikovatelné do života.

Velmi znepokojující je zadluženost českých rodin, která podle dat Českého statistického úřadu stoupla v letech 2000-2008 z 13% na 49,6 % (ČSÚ, ©2010). A to hlavně z důvodů růstu životní úrovně, snadné dostupnosti peněz a silného marketingu finančních zprostředkovatelů.

Výzkum, který v roce 2010 uskutečnila společnost STEM/MARK, se zaměřoval nejen na obecnou znalost z oblasti financí, ale zabýval se také dovednostmi týkající se finanční gramotnosti. Zjišťoval, jak lidé hospodaří s domácími financemi, jestli si tvoří finanční rezervy a také zda využívají finančních produktů. Z konečných výsledků vyplynulo, že Češi mají v oblasti hospodaření se svými penězi značné mezery, nepřemýšlí nad dopady svých činů a hlavně nemají jasno v otázce, čeho chtějí se svými penězi dosáhnout. Podle výzkumu je jeden z hlavních problémů v tom, že mnoho lidí nedokáže optimálně nastavit rodinný rozpočet a spravovat jednotlivé finanční produkty. (MFČR, ©2014)

V rámci této bakalářské práce bychom chtěli zjistit, jaký názor mají rodiče na tuto problematiku. Zda oni sami jsou správným příkladem pro své děti, anebo by raději přenechali finanční vzdělávání učitelům ve škole.

Před samotnou realizací výzkumu jsme si připravili desing výzkumu, ve kterém jsme si zvolili výzkumný problém, výzkumný cíl, výzkumné otázky a hypotézy, pojetí našeho výzkumu, výzkumné techniky a v neposlední řadě také výzkumný soubor.

4.1 Výzkumný problém

Zásadní impuls, který nás vedl k výběru tématu, byl fakt, že nejen o finanční gramotnosti, ale i o zadluženost dnešních rodin je v současnosti často diskutováno. Proto jsme v

bakalářské práci formulovali následující výzkumný problém: **Jaký je názor rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol?**

4.2 Výzkumný cíl

Za hlavní výzkumný cíl empirické části naší práce jsme si stanovili zjistit názory rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol.

Díličmi výzkumnými cíli jsme zjišťovali:

- zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi;
- jaký mají rodiče názor na výuku finanční gramotnosti ve škole;
- jaký mají rodiče názor na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí.

4.3 Pojetí výzkumu

Jádro vědecko-výzkumné činnosti spočívá ve správně zvoleném metodologickém přístupu, přičemž se rozlišuje mezi kvantitativním a kvalitativním přístupem. Metoda kvantitativního výzkumu je deduktivní, kdežto u kvalitativního výzkumu jde o metodu induktivní. V kvantitativním výzkumu je získán omezený rozsah informací o mnoha jedincích, zatímco v kvalitativním výzkumu je získáno mnoho informací o malém počtu jedinců. (Široký, 2011, s. 63)

Rozhodli jsme se pro přístup kvantitativní, protože pojetí výzkumu volíme na základě toho, co chceme zkoumat, v našem případě tedy názory rodičů na problematiku týkající se finanční gramotnosti. Sledované jevy tak můžeme zachytit pomocí čísel, což by nám výzkum kvalitativní neumožňoval.

Kvantitativní výzkum využívá logického postupu dedukce. Velmi zjednodušeně je tento postup možné ilustrovat v několika málo krocích: začíná se formulací výzkumného problému, ke kterému je třeba načíst dostatek literatury, ze které bude zjišťováno, jakým způsobem byl v minulosti problém řešen a k jakým řešením výzkumníci dospěli. (Široký, 2011, s. 64)

4.4 Výzkumné otázky a hypotézy

Hlavní výzkumná otázka zní: **Jaké jsou názory rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol?** To je formulace velmi obecná, a proto ji rozčleníme do několika dílčích výzkumných otázek.

1. **Vedou rodiče své děti k hospodaření s penězi?**
2. **Jaký názor mají rodiče na výuku finanční gramotnosti ve školách?**
3. **Jaký názor mají rodiče na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí?**

Jedná se o popisné výzkumné otázky, u kterých není třeba stanovovat hypotézy. Deskriptivní výzkumný problém zjišťuje a popisuje situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. (Gavora, 2000, s. 26)

Dále budeme zjišťovat, zda existuje souvislost mezi tím, zda rodiče ví, co znamená pojem finanční gramotnost a jejich dosaženým vzděláním a také jejich bydlištěm.

U těchto otázek se zabýváme závislostí (vztahem) mezi dvěma proměnnými, proto budeme muset stanovit hypotézy, které budeme následně ověřovat. Hypotéza nulová předpokládá, že mezi sledovanými jevy není žádný vztah, zatímco alternativní předpokládá, že mezi jevy vztah existuje. (Chráska, 2007, s. 17)

Hypotézy týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydliště

H0: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydlištěm neexistuje závislost.

HA: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydlištěm existuje závislost.

Hypotézy týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzděláním

H0: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a dosaženým vzděláním neexistuje závislost.

HA: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a dosaženým vzděláním existuje závislost.

4.5 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Jako výběrovou techniku jsme zvolili skupinový výběr. Podle Chrásky (2007, s. 21) je tato technika používána v případě, že je základní soubor uspořádaný do určitých skupin.

Naši zvolenou skupinu tvoří rodiče dětí 9. tříd základních škol. Vzhledem k tomu, že by pro nás bylo nemožné po stránce ekonomické i časové do výzkumu zahrnout všechny rodiče dětí naší republiky, zvolili jsme jen rodiče dětí Zlínského kraje. Rodiče jsme vybrali tak, že jsme vylosovali 4 základní školy v rámci Zlínského kraje a na těchto vylosovaných školách jsme oslovili rodiče prostřednictvím ředitele. Celkový počet rozdaných dotazníků tak činil 113.

Na rodiče dětí 9. tříd základní školy jsme se zaměřili záměrně, protože tyto děti budou mít již brzy ukončené své základní vzdělání a měly by být připraveny pro finanční hospodaření. A to hlavně z toho důvodu, že většině bude brzy 15 let nebo dokonce již je jim 15 let, a od tohoto věku mohou začít chodit na brigády a vydělávat si své vlastní peníze. Dotazník vyplňoval vždy jen jeden z rodičů a výběr jsme nechali zcela na nich. V dotazníku je otázka, která nám rozliší, zda dotazník vyplňuje matka nebo otec.

Základní soubor

- rodiče dětí 9. tříd základních škol ve Zlínském kraji

Výběrový soubor

- rodiče dětí 9. tříd na 4 vylosovaných základních školách ve Zlínském kraji

4.6 Volba výzkumných technik

Rozhodli jsme se jako výzkumnou metodu zvolit dotazník, abychom získali větší počet dat od početnější skupiny respondentů. V pedagogických výzkumech je tato metoda velmi frekventovaná. Chráska (2007, s. 163) uvádí: „Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“ Tyto otázky se vztahují k vnějším jevům (podněty působící na respondenta) a k vnitřním jevům (např. postoje, názory, motivy, citové stavy).

V dotazníku jsou převážně položky tříděné podle formy na uzavřené (strukturované) a polouzavřené. Otevřeným (nestrukturovaným) položkám jsme se snažili vyhnout, protože nevýhodou těchto položek je jejich volnost, která následně působí obtíže při vyhodnocování. Musela by se dodatečně provést kategorizace těchto odpovědí a převést je na menší počet zvolených kategorií, čímž by se vždy jistá část informací ztratila. (Chráska, 2007, s. 165-166)

Dotazník (viz příloha č. III) byl sestavován v období listopadu 2013 až ledna 2014 a bylo vytvořeno 24 položek. Některé položky dotazníku byly přetransformovány z výzkumů, který v roce 2007 a 2010 provedla společnost STEM/MARK (MFČR, ©2014). V dotazníku byly použity definice finanční gramotnosti a finančně gramotného občana, které byly použity z knihy Finanční gramotnost ve výuce (Hesová a Zelendová, 2011, s. 6).

V úvodu dotazníku byl respondentům ve stručnosti vysvětlen záměr prováděného výzkumu a způsob vyplnění.

Položka č. 1 – 4 - demografické údaje

Položka č. 5 – 6 - týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost

Položka č. 7 – 8 - mapuje názor respondenta na jeho vlastní finanční gramotnost

Položka č. 10 – 11 - týkající se samotného respondentova hospodaření s penězi

Položka č. 9, 12 – 15 - zjišťuje, jak respondent vede své dítě k hospodaření s penězi

Položka č. 16 – 20 - mapuje názor respondenta na výuku finanční gramotnosti ve škole

Položka č. 21 - zjišťuje, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti

Položka č. 22 – 24 - mapuje názor respondenta na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí

4.7 Způsob zpracování dat

Před zahájením samotného výzkumu jsme provedli předvýzkum na 10 respondentech, za účelem zjištění, zda jsou otázky v dotazníku srozumitelné a nebudou činit problémy při vyplňování. Výsledkem pilotáže nebyly zjištěny žádné problémy s vyplňováním.

V průběhu měsíce února 2014 bylo celkem rozdáno 113 dotazníků, zpátky se jich vrátilo 109, ale 5 dotazníků jsme museli kvůli špatnému vyplnění vyřadit.

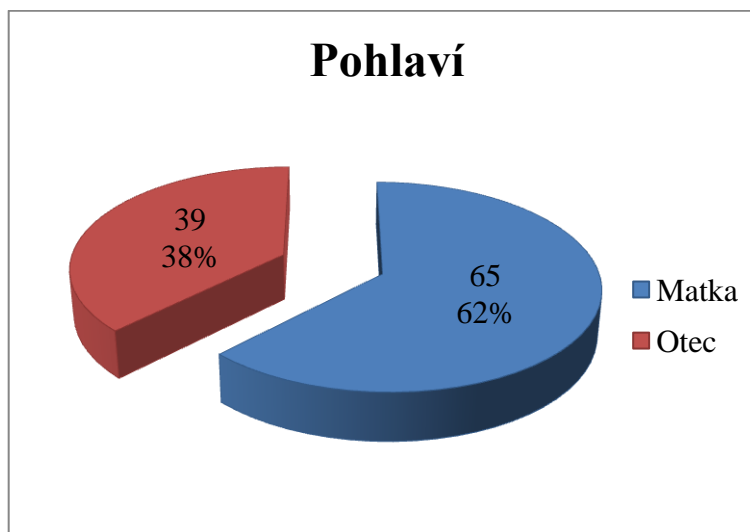
5 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Provedeným dotazníkovým šetřením jsme získali z navracených dotazníků následující údaje a zjištění. Tyto výsledky jsme v průběhu měsíce března 2014 vyhodnotili a pro vyšší přehlednost graficky zpracovali. Při vyhodnocování a interpretaci jsme postupovali dle pořadí jednotlivých položek.

5.1 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníku

Položka č. 1 – **Pohlaví respondentů** (Jste rodič dítěte 9. třídy základní školy?)

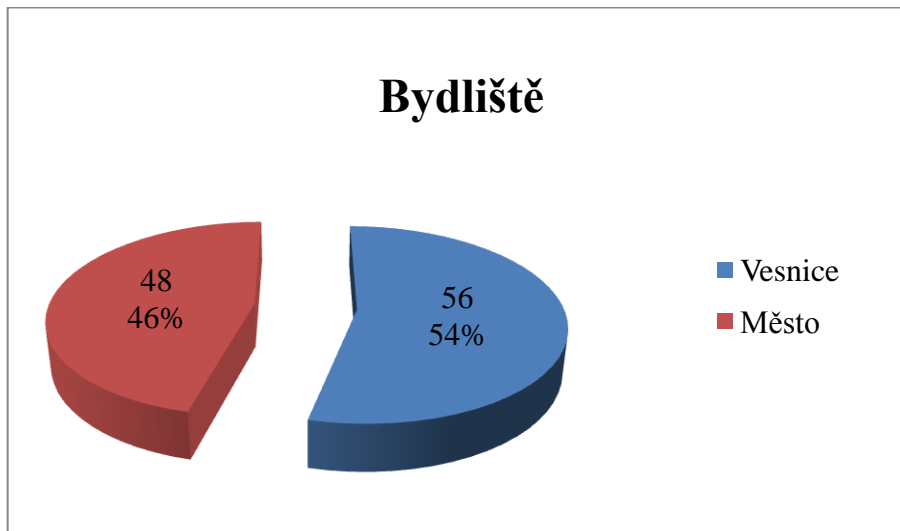
Graf 1 Pohlaví respondentů

V 1. položce dotazníku jsme se zcela záměrně ptali na to, zda respondent je rodič dítěte 9. třídy základní školy, abychom se ujistili, že dotazník opravdu vyplňuje otec nebo matka dítěte 9. třídy základní školy. Všichni z dotazovaných 104 respondentů odpověděli kladně. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 65 (62 %) matek a 39 (38 %) otců.

Položka č. 2 – Bydliště respondentů

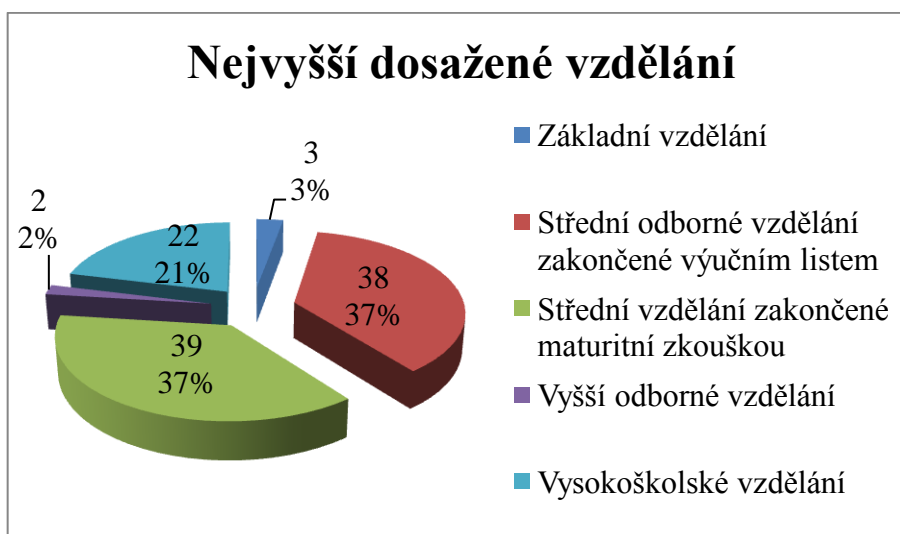
Graf 2 Bydliště respondentů

Položkou č. 2 jsme zjišťovali bydliště dotazovaných. Z celkového počtu 104 respondentů za své bydliště uvedlo město 48 (46 %) dotazovaných a 56 (54 %) respondentů označilo vesnici.

Položka č. 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

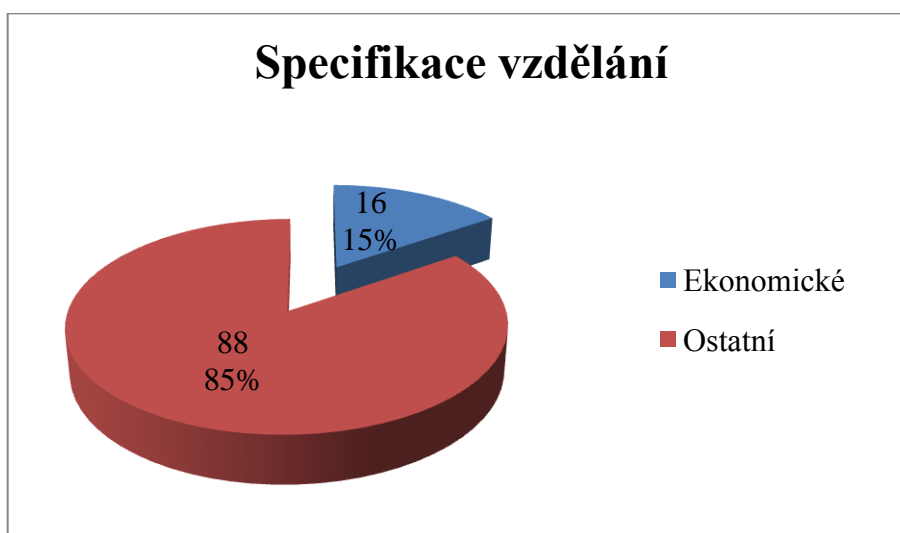
Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Položkou č. 3 jsme zjišťovali nejvyšší dosažené vzdělání. Největší počet respondentů uvedl jako nejvyšší dosažený stupeň vzdělání „střední vzdělání zakončené maturitou“, jednalo se o 39 (37 %) respondentů, a „střední odborné vzdělání zakončené výučním listem“, zde se jednalo o 38 (37 %) dotazovaných. Další významnou skupinou v počtu 22 (21 %) respondentů bylo „vzdělání vysokoškolské“. Pouze 3 respondenti (3%) uvedli za své „vzdělání vyšší odborné vzdělání“. Nejmenší počet dotazovaných uvedl „základní vzdělání“, celkem to byli 2 respondenti (2 %).

Položka č. 4 – **Specifikace vzdělání respondentů** (Je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání ekonomického směru?)

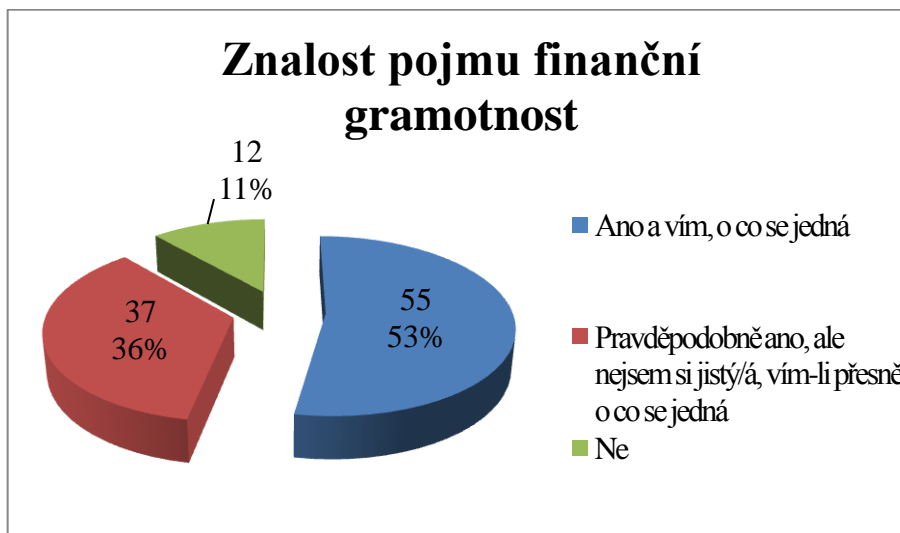
Graf 4 Specifikace vzdělání respondentů

Položkou č. 4 jsme se chtěli dozvědět více o specifikaci nejvyššího dosaženého vzdělání. Zajímalo nás, jestli je vzdělání respondentů ekonomického směru. Z provedeného šetření jsme zjistili, že pouze 16 (15 %) respondentů má ekonomické zaměření. Větší část 88 (85 %) respondentů nemá vzdělání ekonomického směru.

Položka č. 5 – **Znalost pojmu finanční gramotnost** (Slyšeli jste někdy o pojmu finanční gramotnost?)

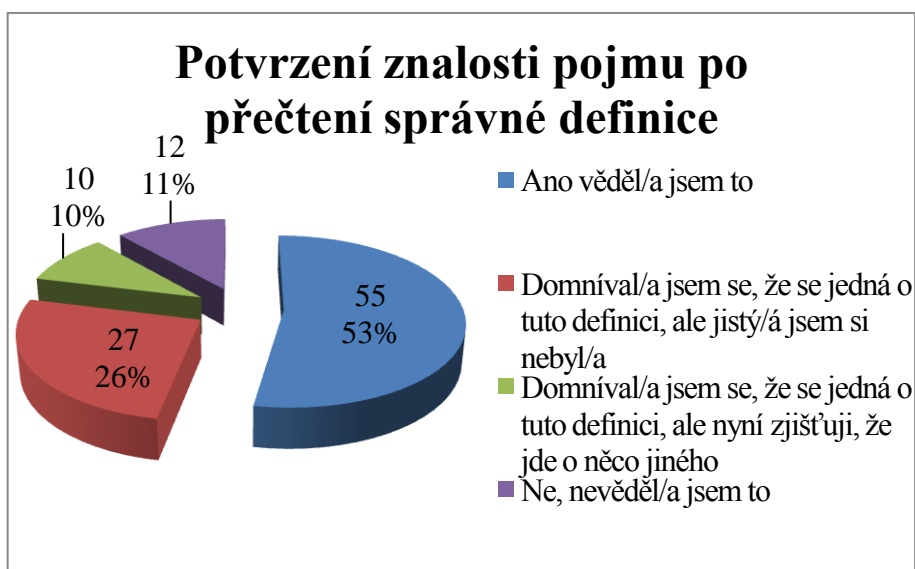
Graf 5 Znalost pojmu finanční gramotnost

Položkou č. 5 jsme zjišťovali, zda respondenti slyšeli někdy o pojmu finanční gramotnost a zda mají představu o tom, co daný pojem znamená. Celkem 55 (53%) respondentů označilo „ano a ví, o co se jedná“, 37 (36 %) respondentů odpovědělo „pravděpodobně ano, ale nejsou si jisti přesně, o co se jedná“ a pouhých 12 (11 %) respondentů označilo za odpověď „ne“. Ale abychom zjistili přesnější odpovědi, tak po této 5. položce dotazníku následovalo seznámení s pojmem finanční gramotnost. Respondenti si přečetli vymezení finanční gramotnosti a v následující položce svou odpověď potvrdili nebo naopak vyvrátili.

Položka č. 6 – **Potvrzení znalosti pojmu finanční gramotnost po přečtení správné definice** (Pokud jste si přečetli, jak definujeme finanční gramotnost, můžete nyní říci, že jste věděli, o co se jedná?)

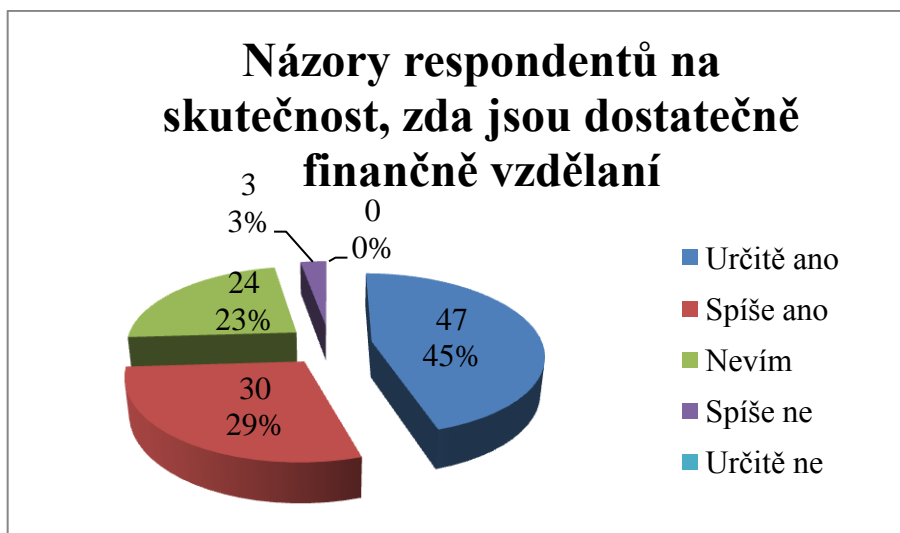
Graf 6 Potvrzení znalosti pojmu po přečtení správné definice

U této položky č. 6 zůstala nezměněna skupina respondentů, kteří „znali pojem“ 55 (53 %) a stejně se nezměnila ani skupina dotazovaných, kteří „nevěděli, o co se jedná“ 12 (11 %), změna nastala až u respondentů, kteří se „domnívali, že ví, o co se jedná, ale po seznámení s definicí zjistili, že se jedná o něco jiného, než mysleli“, celkem tak odpovědělo 10 (10 %) respondentů, zbývajících 27 (26 %) zůstalo u odpovědi, že se „domnívali, ale jisti si nebyli“.

Položka č. 7 – **Názory respondentů na skutečnost, zda jsou dostatečně finančně vzdělání, aby mohli finančně vychovávat své děti** (Myslíte si, že jste dostatečně finančně vzdělání, abyste mohli finančně vychovávat své dítě?)

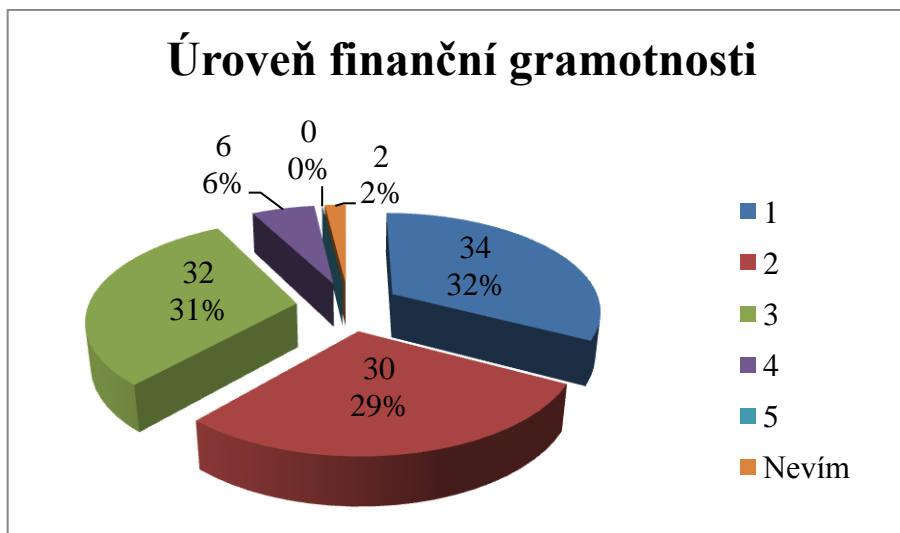
Graf 7 Názor na finanční vzdělanost respondentů

Položkou č. 7 jsme zjišťovali názory respondentů na skutečnost, zda jsou dostatečně finančně vzdělání, aby mohli finančně vychovávat své děti. Ze 104 respondentů 47 (45 %) respondentů označilo „určitě ano“, 30 (29 %) dotazovaných odpovědělo „spíše ano“, 24 (23 %) „neví“ a pouze 3 (3 %) respondenti označili odpověď „spíše ne“. Nikdo neoznačil odpověď „určitě ne“.

Položka č. 8 – **Úroveň finanční gramotnosti respondentů** (Jakou známkou byste ohodnotili svou úroveň finanční gramotnosti? -známkování jako ve škole, 1 – výborná znalost ... 5 – úplná neznalost)

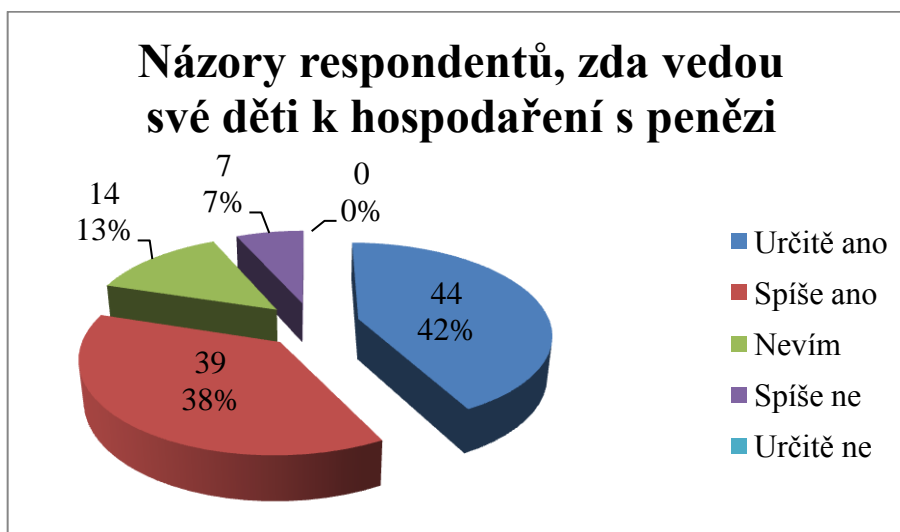
Graf 8 Úroveň finanční gramotnosti respondentů

Položkou č. 8 jsme chtěli vědět, jakou známkou by respondenti ohodnotili svou úroveň finanční gramotnosti. 34 (32 %) respondentů by se oznámkovalo 1, dalších 30 (29 %) respondentů 2. Průměrným výsledkem 3 se ohodnotilo 32 (31 %) dotazovaných. 6 (6 %) respondentů označilo svou úroveň 4. Pouze 2 (2 %) respondenti se nedokázali oznámkovat. Žádný z dotazovaných by se neohodnotil známkou 5.

Položka č. 9 – **Názory respondentů na skutečnost, zda vedou své děti dostatečně k dobrému hospodaření s penězi** (Myslíte si, že dostatečně vedete své dítě k dobrému hospodaření s penězi?)

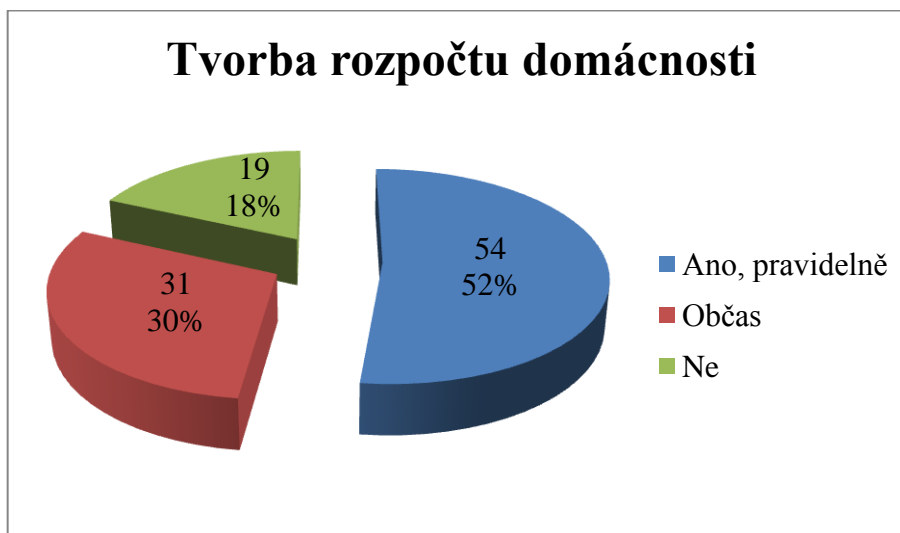
Graf 9 Názory respondentů na skutečnost, zda vedou své děti dostatečně k dobrému hospodaření s penězi

Položkou č. 9 jsme zjišťovali názory respondentů na skutečnost, zda vedou své děti dostatečně k dobrému hospodaření s penězi. Ze 104 respondentů 44 (42 %) odpovědělo „určitě ano“, další velká skupina dotazovaných 39 (38 %) zvolila odpověď „spíše ano“. 14 (13 %) respondentů nedokázalo posoudit, zda dostatečně vedou své děti k dobrému hospodaření s penězi. Pouze 7 (7 %) dotazovaných odpovědělo „spíše ne“ a nikdo z respondentů neodpověděl „určitě ne“.

Položka č. 10 – **Tvorba rozpočtu domácnosti** (Vedete si rozpočet „příjmy a výdaje“ své domácnosti?)

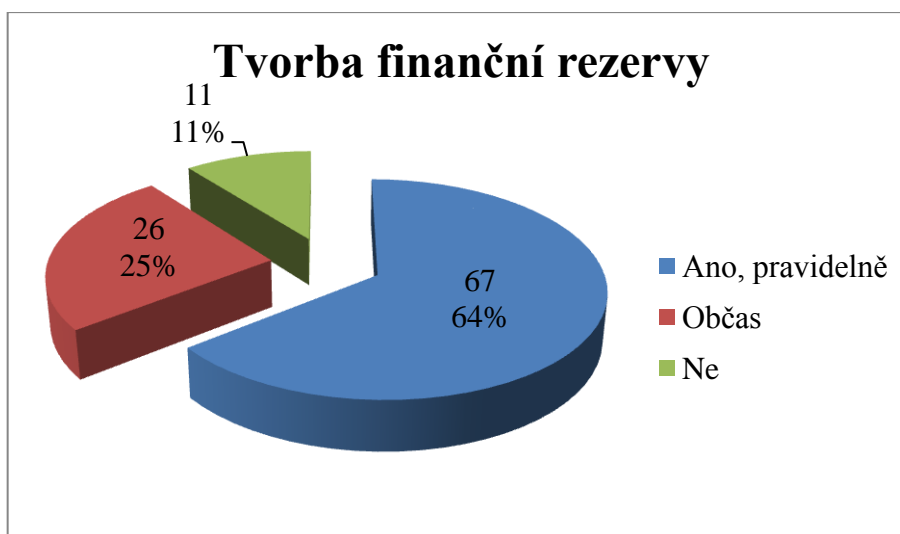
Graf 10 Tvorba rozpočtu domácnosti

Položkou č. 10 jsme chtěli vědět, zda si respondenti tvoří rozpočet domácnosti. Ze 104 respondentů si 54 (52 %) sestavuje pravidelně rozpočet domácnosti, 31 (30 %) dotazovaných tvoří rozpočet občas a 19 (18 %) respondentů si netvoří rozpočet nikdy.

Položka č. 11 – **Tvorba finanční rezervy** (Ukládáte si část svých příjmů stranou pro případ nečekaných výdajů?)

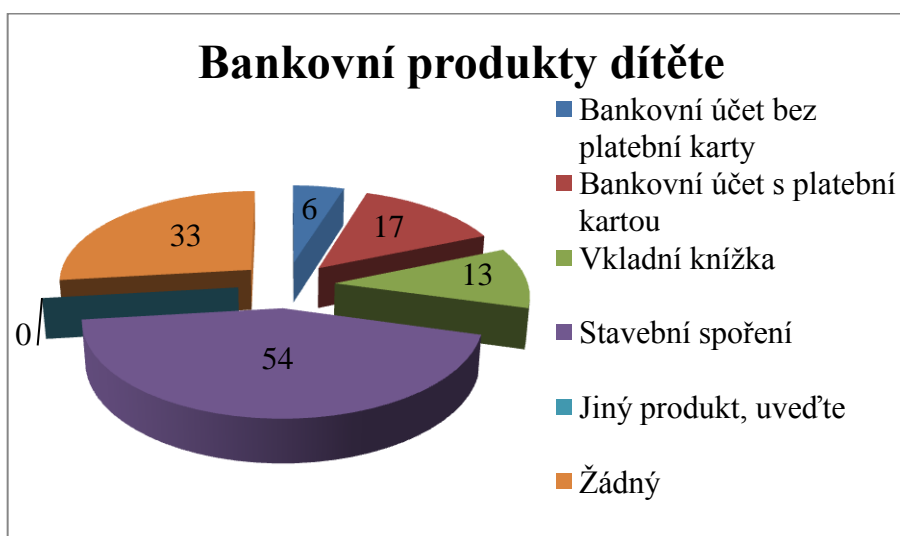
Graf 11 Tvorba finanční rezervy

Položkou č. 11 jsme zjišťovali, zda si respondenti tvoří finanční rezervu. Ze 104 respondentů si 67, což představuje 64 % dotazovaných, vytváří finanční rezervy, čtvrtina dotazovaných 26 si je vytváří občas a pouze 11 (11 %) si je netvoří nikdy.

Položka č. 12 – **Bankovní produkty dítěte** (Který z následujících bankovních produktů aktivně i pasivně Vaše dítě využívá? - můžete označit i více možností)

Graf 12 Bankovní produkty dítěte

U této položky dotazníku č. 12 mohli respondenti odpovědět na více možností, proto nám počet odpovědí nekorresponduje s počtem dotazovaných. Rodiče si mohli vybrat z více bankovních produktů, které jejich dítě využívá aktivně i pasivně. Nejvíce využíváno rodiči u dětí je stavební spoření, celkový počet stavebních spoření je 54. 17 dětí má bankovní účet s platební kartou. Další bankovní produkty, které děti užívají, jsou vkladní knížky - 13 a bankovní účty bez platební karty - 6. Nikdo z rodičů neuvedl jiný produkt, který by využívaly jejich děti. Celkem 33 rodičů uvádí, že jejich dítě nemá žádný produkt.

Položku dotazníku č. 12 jsme dále analyzovali dle bydliště respondentů. Jedná se pouze o informativní a doplňující zjištění. Nezajímá nás statistická významnost. Pro větší přehlednost jsme vytvořili následující tabulku, která tuto situaci přehledně znázorňuje.

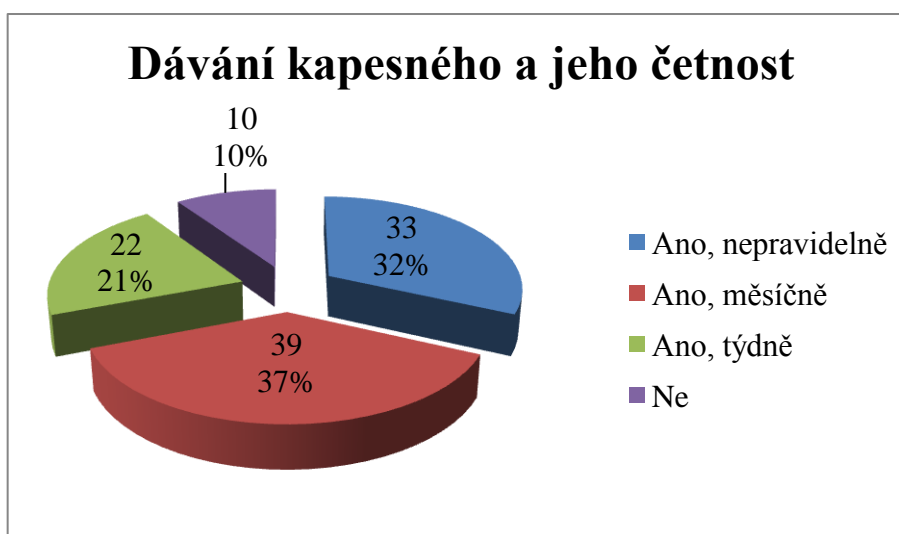
Tabulka 1 Porovnání bankovních produktů na vesnici a ve městě

	Počet bankovních produktů na vesnici (56 respondentů)	Počet bankovních produktů ve městě (48 respondentů)
Bankovní účet bez platební karty	6	0
Bankovní účet s platební kartou	2	15
Vkladní knížka	5	8
Stavební spoření	27	27
Žádný	22	11

Podle našeho výzkumného šetření, při kterém jsme porovnávali bankovní produkty na vesnici a ve městě, jsme dospěli k těmto zjištěním. Naše údaje vychází z tabulky č. 1. Na vesnici má bankovní účet bez platební karty 6 dětí a ve městě bankovní účet bez platební karty nemá žádné dítě. Bankovní účet s platební kartou mají na vesnici jen 2 děti a ve městě má účet s platební kartou 15 dětí. Vkladní knížku užívá na vesnici 5 dětí a ve městě 8 dětí. Stavební spoření má založeno na vesnici 27 dětí a ve městě také 27 dětí. Žádný produkt nevyužívá na vesnici 22 dětí a ve městě 11 dětí.

Položka č. 13 – **Dávání kapesného a jeho četnost** (Dáváte svému dítěti kapesné a jak často?)

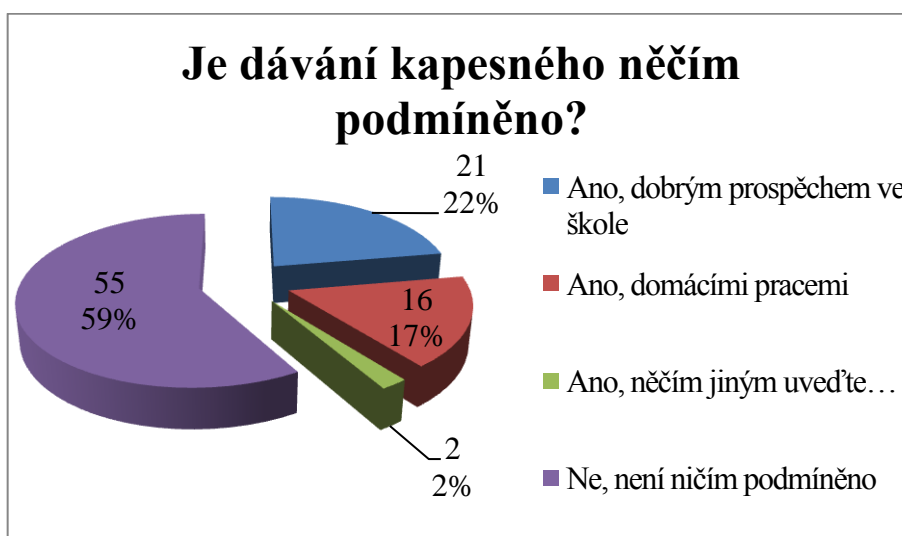
Graf 13 Dávání kapesného a jeho četnost

Položka č. 13 zjišťuje, zda respondenti dávají svým dětem kapesné a jak často. Ze 104 dotazovaných dává kapesné svým dětem pravidelně větší polovina, a to 39 (37 %) respondentů měsíčně a 22 (21 %) dotazovaných týdně. 33 (32 %) respondentů dává svým dětem kapesné nepravidelně a pouhých 10 (10 %) dotazovaných nedává kapesné vůbec.

Položka č. 14 – **Podmínky při dávání kapesného** (Je dávání kapesného něčím podmíněno? - pokud kapesné nedáváte, tuto otázku vynechejte)

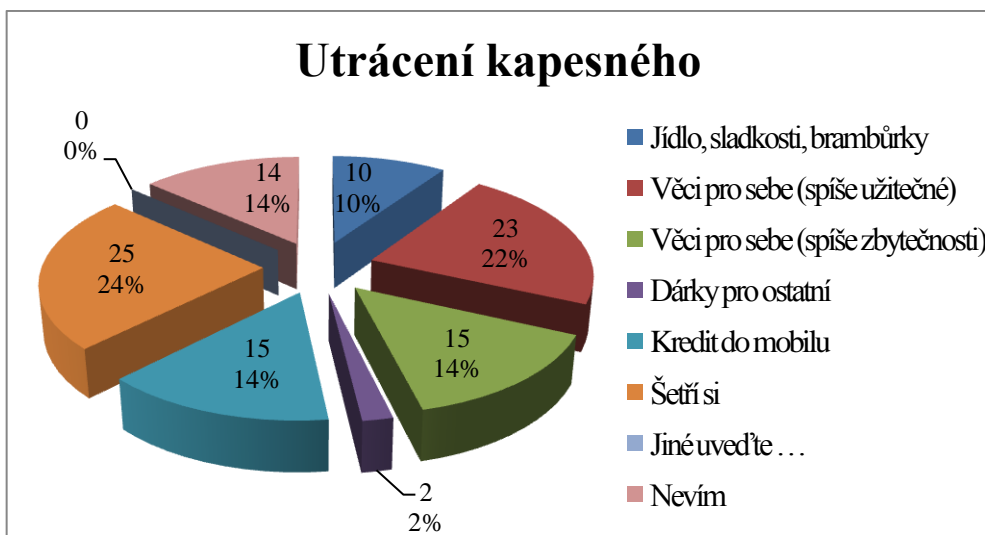
Graf 14 Podmínky při dávání kapesného

U položky č. 14 odpovídali jen respondenti, kteří dávají svým dětem kapesné. Celkem jich bylo 94. Chtěli jsme zjistit, zda je dávání kapesného něčím podmíněno. Celkem 55 (59 %) respondentů odpovědělo, že dávání kapesného není ničím podmíněno. 21 (22 %) respondentů podmiňuje dávání kapesného dobrým prospěchem ve škole a 16 (17 %) dotazovaných podmiňuje dávání kapesného domácími pracemi. Pouze 2 (2 %) respondenti doplnili svůj důvod, kterým podmiňují dávání kapesného, a to chování a školní výlet.

Položka č. 15 – **Utrácení kapesného** (Víte, za co Vaše dítě utratí největší část svého kapesného?)

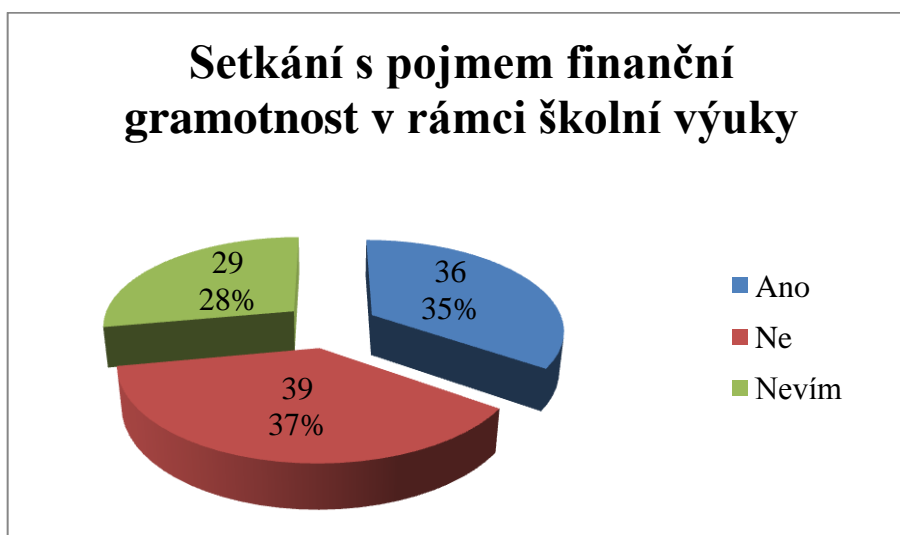
Graf 15 Utrácení kapesného

Položkou č. 15 jsme zjišťovali, za co děti svůj příjem utrací. 14 (14 %) rodičů neví, za co jejich děti peníze utrací. 25 (24 %) dětí si šetří. 23 (22 %) dětí utrací své peníze za užitečné věci pro sebe, 15 (14%) dětí si kupuje kredit do mobilu, stejný počet dětí si kupuje věci pro sebe, dle mínění rodičů tyto věci jsou spíše zbytečnosti. 10 (10%) dětí utrací své peníze za jídlo, sladkosti, brambůrky. Nejméně zastoupenou skupinou dětí 2 (2 %) byly ty, které kupují dárky pro ostatní.

Položka č. 16 – **Setkání respondentů s pojmem finanční gramotnost v rámci školní výuky u svých dětí** (Setkali jste se u svého dítěte v rámci školní výuky s pojmem finanční gramotnost?)

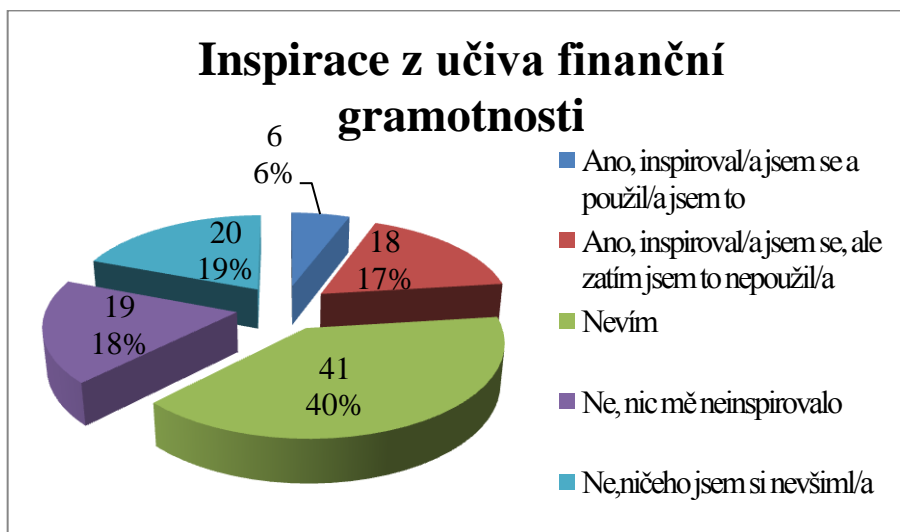
Graf 16 Setkání respondentů s pojmem finanční gramotnost v rámci školní výuky u svých dětí

Položkou č. 16 jsme chtěli vědět, zda se respondenti setkali u svých dětí v rámci školní výuky s pojmem finanční gramotnost. Ze 104 respondentů se 36 (35 %) setkalo s pojmem finanční gramotnost v rámci školní výuky svých dětí, 29 (28 %) dotazovaných „neví“ a 39 (37 %) respondentů se neseťkalo v rámci výuky s tímto pojmem.

Položka č. 17 – **Inspirace respondentů z učiva finanční gramotnosti** (Inspirovalo Vás něco z učiva Vašeho dítěte týkající se finanční gramotnosti např. tvorba rozpočtu, znalost různých finančních produktů apod.?)

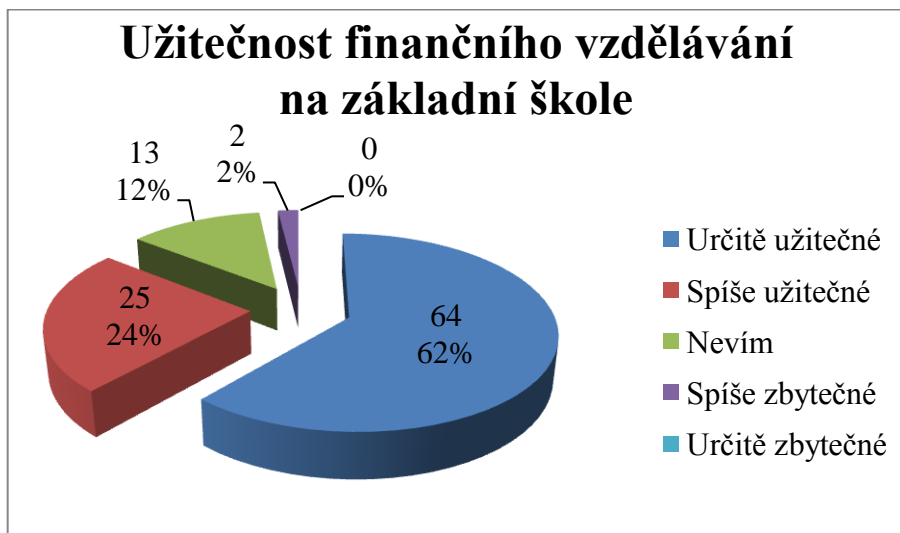
Graf 17 Inspirace respondentů z učiva finanční gramotnosti

Položkou dotazníku č. 17 jsme zjišťovali, zda se respondenti inspirovali u svých dětí z učiva týkající se oblasti finanční gramotnosti. 6 (6 %) dotazovaných se „inspirovalo z učiva a dokonce to použili v běžném životě“. 18 (17 %) respondentů se také „inspirovalo, ale zatím to nepoužili v běžném životě“. 41 (40 %) dotazovaných „neví“, 19 (18 %) respondentů se ničím „neinspirovalo“ a dalších 20 (19 %) si „ničeho nevšimlo“.

Položka č. 18 – **Názory respondentů na užitečnost finančního vzdělávání na základní škole** (Myslíte si, že finanční vzdělávání na základní škole je?)

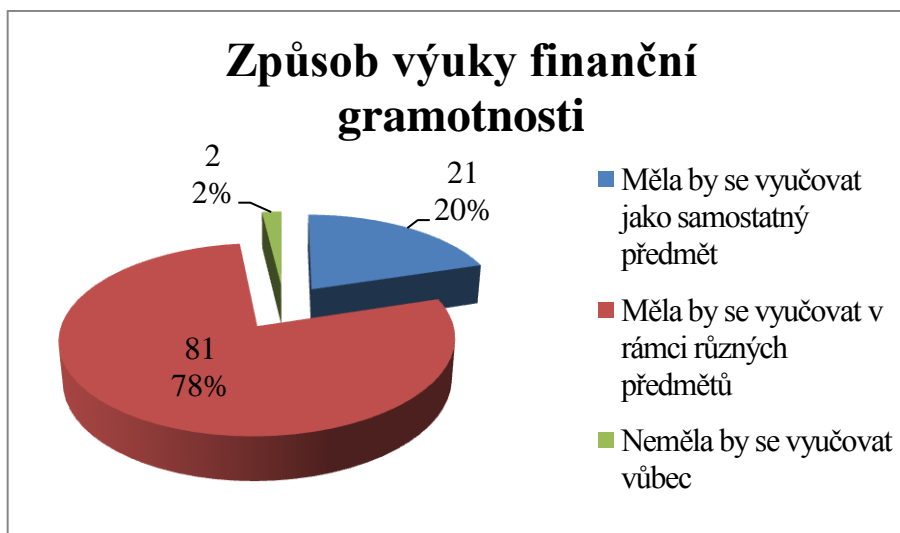
Graf 18 Názory respondentů na užitečnost finančního vzdělávání na základní škole

Položkou č. 18 jsme zjišťovali názory respondentů na užitečnost finančního vzdělávání. Větší polovina respondentů 64 (62 %) si myslí, že finanční vzdělávání je „určitě užitečné“, 25 (24 %) dotazovaných uvedlo variantu odpovědi „spíše užitečné“, 13 (12 %) respondentů „neví“, pouze 2 (2 %) respondenti uvedli „spíše zbytečné“ a nikdo neuvedl odpověď „určitě zbytečné“.

Položka č. 19 – Představa respondentů o způsobu výuky finanční gramotnosti (Jak by podle Vás měla vypadat výuka finanční gramotnosti?)

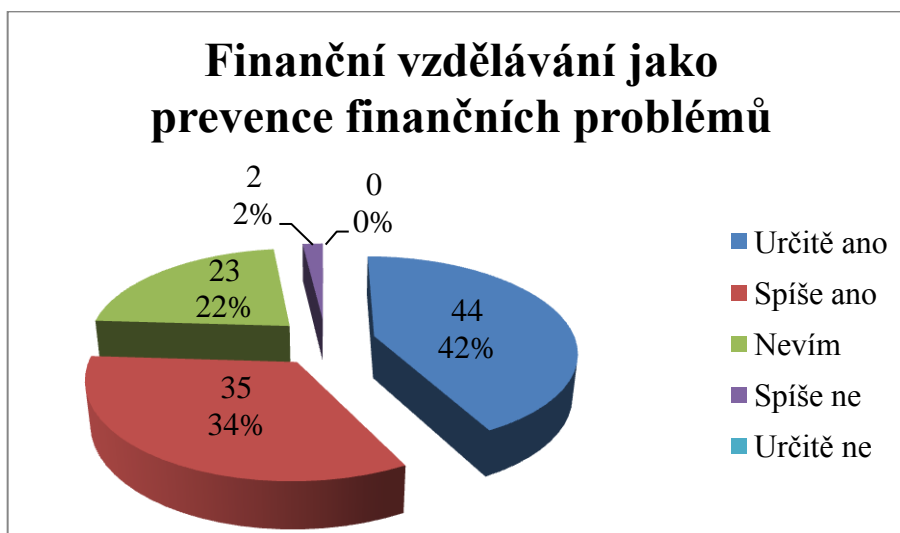
Graf 19 Představa respondentů o způsobu výuky finanční gramotnosti

Položka dotazníku č. 19 nám zjišťovala představu respondentů o způsobu výuky finanční gramotnosti. 81 (78 %) dotazovaných odpovědělo, že by se finanční gramotnost měla vyučovat v rámci různých předmětů (např. matematika, občanská výchova apod.), 21 (20 %) respondentů si myslí, že by se měla vyučovat jako samostatný předmět a pouze 2 (2 %) respondenti si myslí, že by se neměla vyučovat vůbec.

Položka č. 20 – **Názory respondentů na skutečnost, že pokud se budou jejich děti finančně vzdělávat ve škole, tak jim to pomůže předcházet v budoucnosti finančním problémům** (Myslíte si, že když se bude Vaše dítě finančně vzdělávat ve škole, že mu to v budoucnosti pomůže předcházet finančním problémům?)

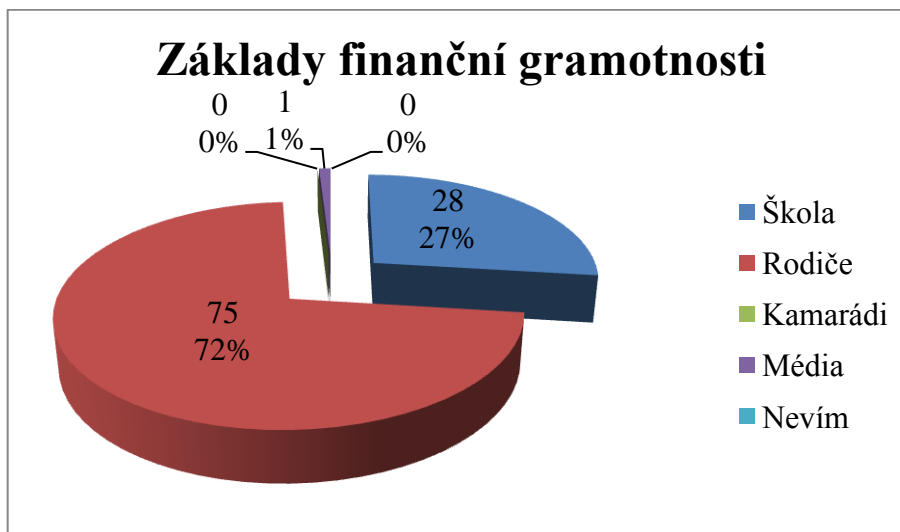
Graf 20 Finanční vzdělávání jako prevence finančních problémů

Položkou č. 20 jsme chtěli vědět názor respondentů na skutečnost, zda finanční vzdělávání ve škole pomůže dětem v budoucnosti předcházet finančním problémům. 44 (42 %) respondentů odpovědělo „určitě ano“, 35 (34 %) dotazovaných si myslí „spíše ano“, 23 (22 %) respondentů se nedokázalo přiklonit k žádné odpovědi a označilo „nevím“. Pouze 2 (2 %) respondenti odpověděli „spíše ne“ a nikdo nezvolil variantu „určitě ne“.

Položka č. 21 – **Názory respondentů na skutečnost, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti** (Kdo by měl podle Vás dát dítěti základy finanční gramotnosti?)

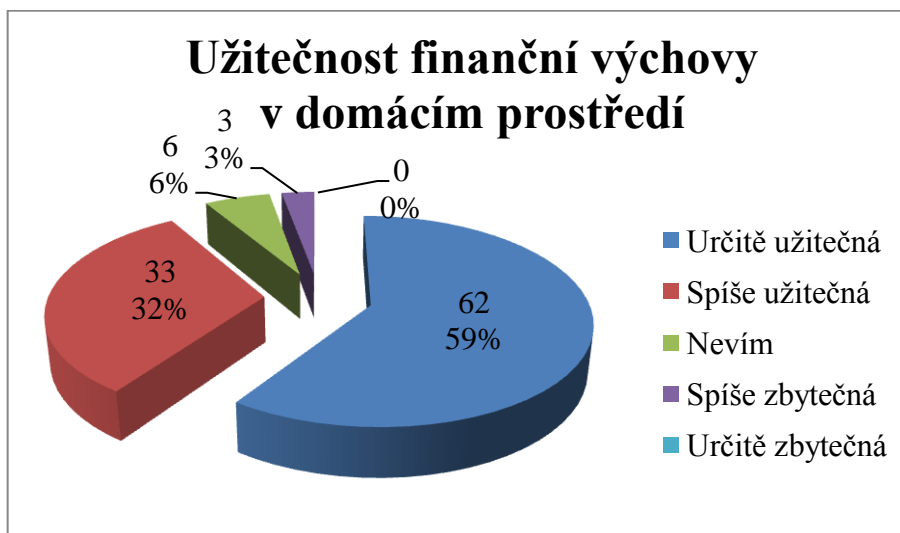
Graf 21 Názory respondentů na skutečnost, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti

Položkou č. 21 jsme zjišťovali názory respondentů na skutečnost, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti. 75 (72 %) dotazovaných si myslí, že základy by mělo dítě získat v rodině. 28 (27 %) respondentů odpovědělo, že základy finanční gramotnosti by děti měly získat ve škole. Pouhý 1 (1 %) respondent označil „médiá“ za svou odpověď. Nikdo neoznačil odpověď „kamarádi“ a „nevím“.

Položka č. 22 – **Názory respondentů na užitečnost finanční výchovy v domácím prostředí** (Myslíte si, že finanční výchova v domácím prostředí je?)

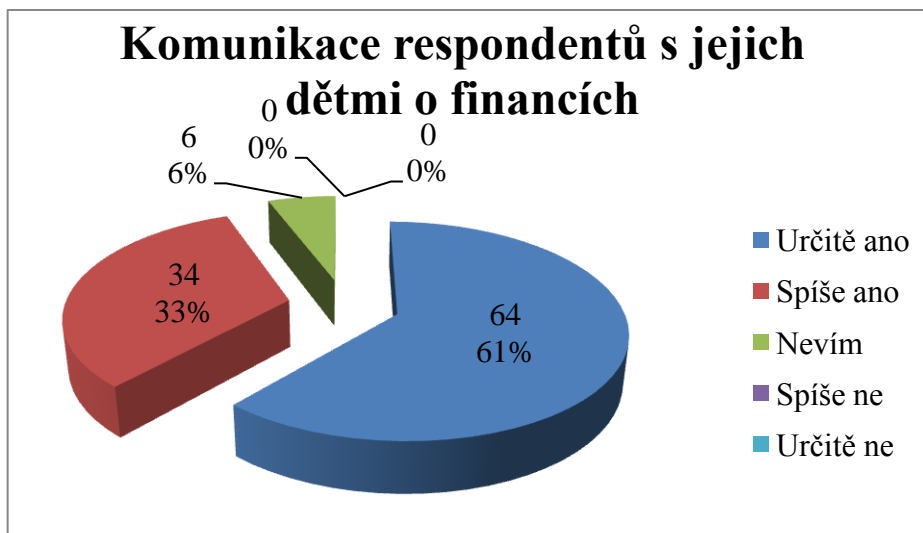
Graf 22 Názory na užitečnost finanční výchovy v domácím prostředí

Položkou dotazníku č. 22 jsme chtěli vědět, co si respondenti myslí o užitečnosti finanční výchovy v domácím prostředí. 62 (59 %) respondentů označilo za svou odpověď „určitě užitečná“, 33 (32 %) dotazovaných si myslí „spíše užitečná“, 6 (6 %) respondentů neví svou odpověď a 3 (3 %) respondenti si myslí, že finanční výchova je „spíše zbytečná“. Nikdo z dotazovaných neoznačil odpověď „určitě zbytečná“.

Položka č. 23 – **Důležitost komunikace respondentů s jejich dětmi ohledně financí**
(Považujete za důležité hovořit se svým dítětem – dětmi o financích?)

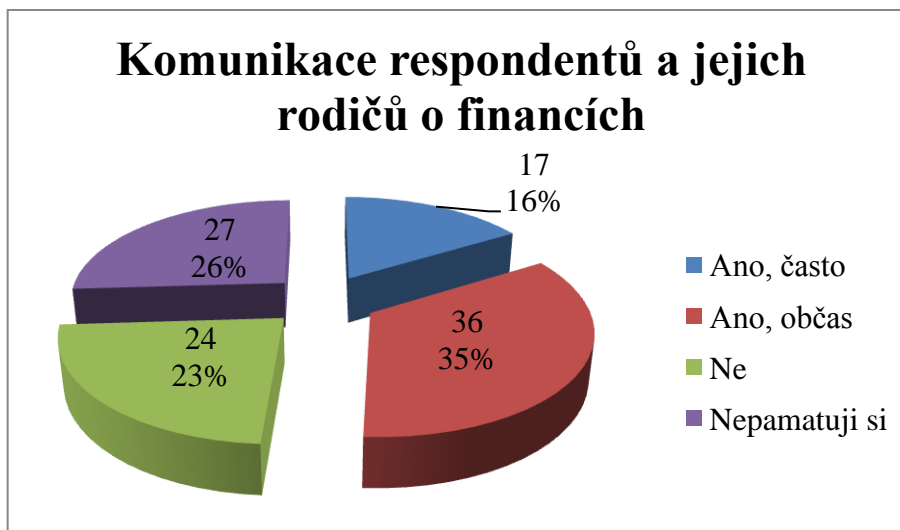
Graf 23 Důležitost komunikace respondentů s jejich dětmi ohledně financí

Položka č. 23 zjišťovala, zda respondenti považují za důležité komunikovat s dětmi o financích. 64 (61 %) dotazovaných označilo odpověď „určitě ano“, 34 (33 %) respondentů si myslí „spíše ano“ a pouze 6 (6 %) respondentů odpovědělo „nevím“. Nikdo neoznačil odpověď „spíše ne“ a „určitě ne“.

Položka č. 24 – **Komunikace respondentů a jejich rodičů o financích** (Hovořili s Vámi vaši rodiče o financích?)

Graf 24 Komunikace respondentů a jejich rodičů o financích

Položkou dotazníku č. 24 jsme zjišťovali, zda s respondenty jejich rodiče mluvili o financích. 17 (16 %) respondentů odpovědělo, že s nimi jejich rodiče mluvili o penězích často. 36 (35%) dotazovaných zvolilo variantu, že s nimi hovořili občas. 27 (26 %) respondentů si nepamatuje, zda s nimi rodiče mluvili o financích a 24 (23 %) odpovědělo, že s nimi rodiče o penězích nemluvili.

5.2 Ověření hypotéz

V následující kapitole si ověříme hypotézy, které jsme si stanovili v úvodu praktické části. K vyhodnocení hypotéz použijeme Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku, který provedeme na hladině významnosti 0,05.

Ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydliště

H0: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydlištěm neexistuje závislost.

HA: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydlištěm existuje závislost.

Nyní spočítáme, zda je možné nulovou hypotézu přijmout nebo odmítnout. Vytvoříme si kontingenční tabulku a vypočítáme si očekávané četnosti.

Tabulka 2 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydliště

	Ano, věděl/a jsem to	Domníval/a jsem se, že se jedná o tuto definici, ale jistý/á jsem si nebyla	Domníval/a jsem se, že to vím, ale zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného	Ne, nevěděl/a jsem to	Σ
Vesnice	25 (29,62)	17 (14,54)	7 (5,38)	7 (6,46)	56
Město	30 (25,38)	10 (12,46)	3 (4,62)	5 (5,54)	48
Σ	55	27	10	12	104

Naše tabulka splňuje podmínky použití testu nezávislosti chí-kvadrát. Pouze jedno pole obsahuje očekávanou četnost menší než 5, což není víc jak 20 % polí a proto můžeme použít tento test. (Chráška, 2007, s. 78)

Tabulka 3 Výpočet testového kritéria I.

P	O	P - O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
25	29,62	-4,62	21,344	0,721
17	14,54	2,46	6,0516	0,416
7	5,38	1,62	2,6244	0,488
7	6,46	0,54	0,2916	0,045
30	25,38	4,62	21,3444	0,841
10	12,46	-2,46	6,0516	0,486
3	4,62	-1,62	2,6244	0,568
5	5,54	-0,54	0,2916	0,053
Σ 104	Σ 104			Σ 3,618

Testové kritérium $\chi^2 = 3,618$

Stupeň volnosti $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$; $f = (2 - 1) \cdot (4 - 1)$; $f = 3$

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$

Naše vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je nižší než hodnota kritická a proto přijímáme nulovou hypotézu, alternativní hypotézu bychom přijali jen v případě, že by dosažený výsledek byl větší než 7,815.

Mezi odpověďmi nebyla prokázána statisticky významná souvislost. Můžeme tedy říci, že mezi znalostí pojmu finanční gramotnost a bydlištěm respondentů není žádná závislost.

Ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzdělání:

H₀: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a dosaženým vzděláním neexistuje závislost.

H_A: Mezi četnostmi odpovědí na otázku týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a dosaženým vzděláním existuje závislost.

Nyní spočítáme, zda přijmeme nulovou nebo alternativní hypotézu. Vytvoříme si kontingenční tabulku a vypočítáme si očekávané četnosti.

Tabulka 4 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzdělání I.

	Ano, vě- děl/a jsem to	Domníval/a jsem se, že se jedná o tuto definici, ale jistý/á jsem si nebyl/a	Domníval/a jsem se, že to vím, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného	Ne, nevě- děl/a jsem to	Σ
Základní vzdě- lání	0 (1,58)	0 (0,78)	2 (0,29)	1 (0,35)	3
Střední odbor- né vzdělání zakončené výučním lis- tem	9 (20,10)	13 (9,87)	6 (3,65)	10 (4,38)	38
Střední vzdě- lání zakončené maturitní zkouškou	26 (20,63)	11 (10,12)	1 (3,75)	1 (4,50)	39
Vyšší odborné vzdělání	2 (1,06)	0 (0,52)	0 (0,19)	0 (0,23)	2
Vysokoškolské vzdělání	18 (11,63)	3 (5,71)	1 (2,12)	0 (2,54)	22
Σ	55	27	10	12	104

Abychom mohli použít testu nezávislosti chí-kvadrát, nesmí více než 20 % polí kontingenční tabulky mít očekávané četnosti menší než 5 (Chráska, 2007, s. 78).

Vzhledem k tomu, že tuto podmínku nespĺňujeme, naše kontingenční tabulka obsahuje 70 % údajů s menší hodnotou, musíme některé kategorie sloučit. Jsme si vědomi, že tímto seskupením se část informací transformuje, ale pokud budeme vycházet při sdružování kategorií z logiky řešeného problému, je takové sloučení oprávněné. (Chráska, 2007, s. 76)

Kategorií „základní vzdělání“ jsme sloučili s kategorií „střední odborné vzdělání zakončené výučním listem“, dále jsme sloučili kategorií „vyšší odborné vzdělání“ a „vysokoškolské vzdělání“ a poslední sloučenou kategorií je „domníval/a jsem se, že vím, o co jde, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného“ a „nevěděl/a jsem to“. Nyní si vytvo-

říme novou kontingenční tabulku, abychom mohli vypočítat, zda existuje souvislost mezi dvěma pedagogickými jevy, které byly zachyceny nominálním měřením.

Tabulka 5 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzdělání II.

	Ano, věděl/a jsem to	Domníval/a jsem se, že se jedná o tuto definici, ale jistý/á jsem si nebyl/a	Domníval/a jsem se, že to vím, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného Ne, nevěděl/a jsem to	Σ
Základní vzdělání a střední odborné vzdělání zakončené výučním listem	9 (21,68)	13 (10,65)	19 (8,67)	41
Střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou	26 (20,63)	11 (10,12)	2 (8,25)	39
Vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské vzdělání	20 (12,69)	3 (6,23)	1 (5,08)	24
Σ	55	27	22	104

Tato tabulka již splňuje podmínky použití testu nezávislosti chí-kvadrát.

Tabulka 6 Výpočet testového kritéria II.

P	O	P – O	(P – O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
9	21,68	-12,68	160,7824	7,416
13	10,65	2,35	5,5225	0,519
19	8,67	10,33	106,7089	12,308
26	20,63	5,37	28,8369	1,398
11	10,12	0,88	0,7744	0,077
2	8,25	-6,25	39,0625	4,735
20	12,69	7,31	53,4361	4,211
3	6,23	-3,23	10,4329	1,675
1	5,08	-4,08	16,646	3,277
Σ 104	Σ 104			Σ 35,616

Testové kritérium $\chi^2 = 35,616$

Stupeň volnosti $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$; $f = (3 - 1) \cdot (3 - 1)$; $f = 4$

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05(4)} = 9,488$

Naše vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je vyšší než hodnota kritická a proto nepřijímáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Mezi odpověďmi byla prokázána statisticky významná souvislost, můžeme tedy říci, že existují rozdíly ve znalosti pojmu finanční gramotnost a vzděláním respondentů. Skupina respondentů s vyšším vzděláním zná pojem více než skupina respondentů s nižším vzděláním.

Z těchto dosažených výsledků můžeme konstatovat, že není rozdíl mezi tím, kde rodič bydlí a jeho vědomostmi. Ale ve vztahu s dosaženým vzděláním a znalostí definice už rozdíly existují. Z výše uvedeného můžeme odvodit, že pokud se budou děti učit finanční gramotnosti již na základní škole, získají tím lepší základ do života financí.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit názory rodičů na problematiku finanční gramotnosti u dětí základních škol. Chtěli jsme vědět, zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi, jaký mají názor na výuku finanční gramotnosti ve škole a jaký názor mají na výchovu finanční gramotnosti v domácím prostředí. Provedli jsme testování hypotéz, při kterém jsme zjišťovali, zda existuje souvislost mezi znalostí pojmu finanční gramotnost a bydlištěm a také vzděláním respondentů.

Naším provedeným dotazníkovým šetřením jsme zjistili, že 53 % respondentů přesně ví, co znamená pojem finanční gramotnost. Pouhých 11 % dotazovaných vůbec nevědělo, co tento pojem znamená. Zbývajících 36 % respondentů uvedlo, že pravděpodobně ví, ale nejsou si zcela jisti svou odpovědí. Aby se naše zjištění upřesnili, seznámili jsme respondenty s pojmem finanční gramotnost. Po přečtení definice pak svou předešlou odpověď potvrdili nebo naopak vyvrátili. Odpovědi dotazovaných, kteří věděli a také nevěděli, co tento pojem znamená, zůstali stejné. Změna nastala až u respondentů, kteří se domnívali, že znají pojem, ale po seznámení s definicí zjistili, že se jedná o něco jiného. Celkem tak odpovědělo 10 % respondentů, zbývajících 26 % dotazovaných odpovědělo, že se domnívali, ale jisti si nebyli.

Zajímal nás názor rodičů na skutečnost, zda jsou dostatečně finančně vzdělání, aby mohli finančně vychovávat své dítě. Necelá polovina respondentů odpověděla „určitě ano“ a 29 % „spíše ano“, 23 % rodičů nevědělo odpověď a pouhé 3 % si myslí „spíše ne“. Při dalším zjišťování konkrétní známky, kterou by se respondenti ohodnotili, už k sobě rodiče byli přísnější. 32 % respondentů by se oznámkovalo 1, dalších 29 % dotazovaných 2. Průměrným výsledkem 3 se ohodnotilo 31 %. 6 % rodičů označilo svou úroveň 4. Pouze 2 % dotazovaných se nedokázalo oznámkovat.

Z našeho výzkumného šetření vyplývá, že i přesto, že pouze 15 % dotazovaných má ekonomické vzdělání, tak většina rodičů má přehled o finanční gramotnosti a také si myslí, že je dostatečně vzdělaná v této problematice. Přestože se většina respondentů označila dobrou známkou, musíme si uvědomit, že následná realita se může od mínění rodičů lišit.

Dílčím cílem naší práce jsme zjišťovali, zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi. V dotazníku jsme se přímo zeptali rodičů na skutečnost, zda si myslí, že vedou své děti dostatečně k dobrému hospodaření s penězi. Byli jsme velmi příjemně překvapeni, protože podle mínění rodičů bylo zjištěno následující. 42 % „určitě ano“, 38 % „spíše ano“, 13 % „neví“ a pouhých 7 % „spíše ne“. Pravděpodobně to vypovídá o tom, že i oni sami dodržují určitá pravidla správného hospodaření s penězi. Mohli jsme to zjistit například z toho, že 52 % si vede pravidelně svůj rodinný rozpočet a 30 % respondentů si vede rozpočet občas. Což nás velmi mile překvapilo. Protože z kvantitativního výzkumu pro MF ČR, který v roce 2007 provedla společnost STEM/MARK vyplynulo, že pouze 26 % populace si tvoří pravidelně rozpočet domácnosti, 40 % občas a 34 % populace si rozpočet netvoří vůbec. Stejný výzkum, který byl proveden v roce 2010, ukázal, že 48 % populace si finanční rozpočet netvoří a 45 % si rozpočet tvoří (nebylo zde uvedeno, jestli pravidelně nebo občas).

Další zjištění, dle kterého se domníváme, že rodiče, které jsme oslovili naším výzkumem, jsou dobrým příkladem pro své děti, je následující. 64 % rodičů si tvoří pravidelně finanční rezervy a 25 % si rezervy vytváří občas. Polovina rodičů svým dětem spoří na stavebním spoření. S tímto výsledkem jsme velice spokojeni, protože v dnešní době je stavební spoření jeden z nejlépe zhodnocených spořicích produktů a díky naspořeným prostředkům ze stavebního spoření budou mít děti lepší vstup do života. Překvapující pro nás bylo zjištění, že 17 dětí již využívá bankovní účet s platební kartou. Lze to přisoudit tomu, že spousta bankovních ústavů má zajímavé nabídky pro mladé uživatele a také je to dobrý nástroj, jak naučit děti hospodařit s určitým obnosem peněz, který dostanou jako kapesné. Mohou ho utratit, ale zároveň mají možnost si i spořit. Velmi podobně funguje karta pro mladé i v USA, jmenuje se Teen Card. Rodiče na ni vloží určitou částku peněz a děti se díky ní učí odpovědnosti. Tím si prohlubují svůj vztah s finančními institucemi.

Ve výzkumu jsme se zaměřili také na to, zda je rozdíl v produktech, které děti (aktivně nebo pasivně) využívají, a jejich bydlištěm. Při porovnání jsme zjistili, že dětí, které nemají žádný bankovní produkt, je na vesnici více. Zajímavostí je, že žádné dítě ve městě nemá bankovní účet bez platební karty na rozdíl od dětí na vesnici, ale to můžeme přisuzovat tomu, že na vesnici nejsou bankomaty a tyto účty jsou dětem zřizovány z důvodu toho, aby si mohly šetřit. Rodiče ve městě spíše preferují pro své děti účty s platební kartou.

Zjišťovali jsme také, zda rodiče dávají dětem kapesné, celkem tak činí 90 % rodičů. Z toho 59 % dávání kapesného ničím nepodmiňuje, což je velmi dobře, protože se domníváme, že dávání kapesného by nemělo být ničím podmíněné např. pomáháním v domácnosti, dítě by mělo pomáhat automaticky a ne jen kvůli penězům. Kapesné by mělo sloužit jako nástroj, který naučí děti hospodařit s penězi.

Z šetření vyplývá, že většina rodičů se věnuje svým dětem v oblasti rozvíjení finanční gramotnosti a učí je hospodařit s penězi. Dává jim kapesné a zakládá jim různé bankovní produkty.

Jako další dílčí cíl jsme si stanovili, zjistit názory rodičů na výuku finanční gramotnosti ve škole. 35 % rodičů se již setkalo u svého dítěte v rámci školní výuky s pojmem finanční gramotnost. Dokonce 17 % rodičů se již inspirovalo z učiva svého dítěte a dalších 6 % se nejenže inspirovalo, ale dokonce tuto inspiraci použili ve svém životě. I přesto, že toto procento není tak velké, jak bychom si mohli představovat, je žádoucí, že s výukou, která je nově povinna teprve od tohoto školního roku, je provázáno preventivní působení na rodiče. A to je považováno za druhotný důsledek finančního vzdělávání.

To, že finanční vzdělávání je velmi důležité, tak s tím se ztotožňuje většina našich respondentů. 62 % rodičů si myslí, že finanční vzdělávání je „určitě užitečné“ a 24 % „spíše užitečné“. 78 % rodičů odpovědělo, že by se měla finanční gramotnost vyučovat v rámci různých předmětů a 20 % dotázaných by vyučovalo finanční gramotnost jako samostatný předmět. 42 % respondentů odpovědělo „určitě ano“ a 34 % dotazovaných označilo variantu „spíše ano“ na skutečnost, že pokud se bude jejich dítě finančně vzdělávat, tak jim to pomůže v budoucnu předcházet finančním problémům.

Přestože většina rodičů souhlasí s tím, že finanční gramotnost ve škole je velmi užitečná, na názor, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti, se přiklání větší část respondentů k tomu, že základy by mělo dítě získat v rodině. Zde můžeme vysledovat, jak je velmi důležitá spolupráce školy a rodiny, a také užitečnost obou institucí.

Z našeho výzkumného šetření vyplývá, že naši respondenti se staví velmi pozitivně k výuce finanční gramotnosti a považují ji za užitečnou.

Posledním dílčím cílem jsme zjišťovali názory rodičů na finanční výchovu. 59 % rodičů si myslí o finanční výchově v domácím prostředí, že je „určitě užitečná“ a 32 %, že je „spí-

še užitečná“. Skoro stejný počet rodičů si myslí totéž o důležitosti komunikace s dítětem o financích. Velmi zajímavé zjištění bylo, že polovina dotazovaných se setkala s komunikací o financích již u svých rodičů - 16 % „často“ a 35 % „občas“.

Z výzkumu vyplývá, že i přesto, že rodiče se staví pozitivně k výuce finanční gramotnosti, je pro ně stejně významná i domácí finanční výchova. Většina rodičů se shoduje na tom, že komunikace v rodině je důležitá a užitečná.

V další části našeho výzkumu jsme provedli testování hypotéz. U hypotéz, které se týkaly znalosti pojmu finanční gramotnosti a bydlištěm respondentů, jsme přijali nulovou hypotézu a můžeme tedy říct, že mezi znalostí pojmu finanční gramotnost a bydlištěm respondentů není žádná závislost, souvislost. Ale u dalších hypotéz, které se týkaly znalosti pojmu finanční gramotnost a dosaženým vzděláním, jsme nulovou hypotézu nepřijali a přijali hypotézu alternativní. Na základě ověřování hypotéz tedy můžeme konstatovat, že existují statisticky významné rozdíly ve znalosti pojmu finanční gramotnost a vzděláním respondentů. Skupina respondentů s vyšším vzděláním zná pojem více než skupina respondentů s nižším vzděláním. Z těchto dosažených výsledků můžeme odvodit, že pokud se budou děti učit základům finanční gramotnosti již na základní škole, získají tím lepší základy do života financí.

5.4 Doporučení pro praxi

V rámci výsledků našeho výzkumu jsme hledali řešení jak se lépe orientovat v problematice finanční gramotnosti. Na základě zájmů rodičů o tuto oblast bychom doporučovali, aby finanční vzdělávání bylo provázáno s rodinným prostředím. Aby děti dostávaly ve škole úkoly z finanční gramotnosti a poté je společně s rodiči řešili. Tím by bylo pozitivně ovlivněno i vzdělávání rodičů.

Je korektní, že finanční gramotnost se od letošního roku zavedla ve školství jako povinně vyučovaná, díky tomu se mohou finančně vzdělávat jak děti, tak rodiče. Děti získají v rámci školy potřebné znalosti, naučí se tvořit rozpočet domácnosti, orientovat se ve fi-

nančních produktech a také je umět vhodně použít. Tyto znalosti poté mohou společně s rodiči upotřebit v rámci jejich domácnosti.

Samozřejmě i rodiče mohou přispět k propojení školního vzdělávání a domácí výchovy u svých dětí, a to například dáváním kapesného nebo zakládáním vhodných bankovních produktů pro děti. Děti tak budou moci využít své získané znalosti ze školy a zároveň si prohloubit své praktické dovednosti.

Aby společná spolupráce rodičů a školy nabývala správných hodnot, jako jednu z možností bychom viděli uspořádání přednášky, která by byla pro rodiče v rámci školy pořádána jednou ročně a zabývala by se posilováním finanční gramotnosti. Jako vhodné se nám jeví oslovit externího přednášejícího, který by byl vzdělaný v této oblasti. Hlavním cílem by bylo, aby rodiče pochopili podstatu finanční gramotnosti, seznámili se základními pojmy a dokázali si naplánovat své finanční hospodaření. V žádném případě bychom nechtěli propagovat žádný konkrétní bankovní produkt nebo službu, ale přednáška by měla charakter zcela obecný. Ale zároveň by měla mít co nejpraktičtější rozměr, vést k řešení situací spojených s penězi a také k lepšímu uvažování do budoucna. Pořádáním přednášky bychom docílili větší informovanosti rodičů ve finanční oblasti, která by následně vedla k lepší spolupráci se školou. A tím by bylo u dětí podpořeno jak finanční vzdělávání ve škole, tak i finanční výchova v domácím prostředí.

ZÁVĚR

Nutnost finančního vzdělávání pramení z mnoha společenských změn – narůstající signály konzumního způsobu života, virtuální podoba peněz a neosobní zacházení s nimi, lehká dostupnost zboží i půjček, obrovský vliv reklamy a módních trendů. Důsledkem toho je značná aktuální zadluženost českých domácností, početné exekuce, osobní i rodinné tragédie, které se nevyhýbají žádné věkové či sociální skupině. Finančně málo gramotné chování, které děti často ve svém okolí vnímají, se může navíc stát nežádoucím vzorcem jejich budoucího vztahu k penězům a k zacházení s nimi. Cílem finančního vzdělávání je tedy vybavit žáky takovými vědomostmi a dovednostmi, aby v reálném životě uměli peníze využívat ke svým potřebám a odolali různým nástrahám.

V teoretické části bakalářské práce jsme se zabývali problematikou finanční gramotnosti, a to jak v rovině obecné, tak s konkrétním zaměřením na výuku žáků druhého stupně základní školy. Věnovali jsme se finanční gramotnosti a charakteristikou této problematiky. Následně jsme hovořili o standardech finanční gramotnosti, psychologických a sociálních aspektech. Zaměřili jsme se na vybraná témata pro výuku finanční gramotnosti. Podrobněji jsme se zabývali hospodařením domácností, penězům a cenám, finančnímu plánování a finančním produktům. V závěru jsme se věnovali tomu, jak ekonomika ovlivňuje chování jedince, a probrali jsme metody podporující finanční gramotnost.

V praktické části naší práce jsme se snažili zjistit pomocí dotazníkového šetření, jaký mají rodiče názor na problematiku finanční gramotnosti u svých dětí. Zjišťovali jsme, zda rodiče vedou své děti k hospodaření s penězi, jaký mají názor na výuku finanční gramotnosti ve škole a jaký mají názor na výchovu k finanční gramotnosti v domácím prostředí. Zkoumali jsme, zda existuje souvislost mezi znalostí pojmu finanční gramotnost a bydlištěm a také vzděláním respondentů.

Přestože výzkum realizovaný společností STEM/MARK z roku 2010 ukazuje, že 48 % respondentů si finanční rozpočet netvoří, naše výzkumné šetření zjistilo, že pouze 18 % respondentů si rozpočet netvoří. Celkově můžeme říct, že náš výzkumný vzorek rodičů si vedl velmi dobře. Nejenže si větší polovina rodičů pravidelně tvoří finanční rozpočet, ale početnější část rodičů si tvoří i pravidelné finanční rezervy. O tom, že vedou své děti k hospodaření s penězi, svědčí i to, že skoro všechny děti dostávají kapesné a rovněž velké množství dětí má nějaký bankovní produkt. Velmi zajímavé zjištění bylo, že čtvrtina dětí si

sama spoří ze svého kapesného, což je známka toho, že jsou dobře motivováni od svých rodičů.

Zjistili jsme, že rodiče se staví velmi kladně k výuce finanční gramotnosti a považují ji za užitečnou. Dokonce někteří se z výuky již inspirovali, což potvrzuje to, že pokud se děti budou učit finanční gramotnosti již na základní škole, bude tím pozitivně ovlivněna i celá jejich rodina.

I přesto, že rodiče mají pozitivní názor na užitečnost výuky, jejich názor na výchovu v rodině je také velmi kladný. Většina dotazovaných si myslí, že základy finanční gramotnosti by měly děti získat od rodičů, možná že je toto tvrzení ovlivněno tím, že polovina respondentů byla zvyklá již od svých rodičů na finanční komunikaci.

Z našeho výzkumu také vyplynulo, že existuje souvislost mezi tím, zda respondent zná pojem finanční gramotnost a jeho vzděláním. Naopak souvislost s jeho bydlištěm a znalostí definice se nepotvrdila. Díky tomuto zjištění můžeme konstatovat, že pokud se budou děti učit finanční gramotnosti již na základní škole, bude to pro ně mít pozitivní dopad.

Každý z nás se v životě setkal se situací, kdy se musel rozhodnout, jak vyřešit svoji finanční potřebu. Peníze jsou jak voda, volně plynou dovnitř i ven z každé peněženky. Pokud přitékají, tak vyděláváme, pokud odtékají, tak utrácíme. A pokud odtékají příliš rychle, nastane problém. V tomto případě záleží na každém z nás, jak se s touto situací vyrovná. Ale čím víc toho o penězích budeme vědět, tím lépe se budeme umět rozhodovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAILEY, Gerry a Felicia LAW, 2013. *Moje peníze*. Brno: Edika. ISBN 978-80-266-0195-1.
- EYRE, Linda a Richard EYRE, 2000. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-360-9.
- GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
- GILLERNOVÁ, I., V. KEBZA a M. RYMEŠ, 2011. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4727-981.
- HESOVÁ, Alena, 2013. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Vyd. 2. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. ISBN 978-80-87652-98-5.
- HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ, 2011. *Finanční gramotnost ve výuce*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. ISBN 978-80-86856-76-6.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST, 2009. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-807-3675-714.
- KAŠOVÁ, Jitka a Lukáš ISTENČIN, 2011. *Inspiromat: zásobník materiálů k výuce finanční gramotnosti na základní škole*. Kladno: AISIS. ISBN 978-80-904071-7-6.
- KIYOSAKI, Robert a Sharon LECHTER, 2005. *Bohatý táta, chudý táta pro mladé: co vás škola o penězích nenaučí*. Praha: Pragma. ISBN 80-720-5199-7.
- KLÍNSKÝ, Petr et al., 2008. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání. ISBN 978-80-87063-13-2.
- LANIADO, Nessia, 2002. *Děti a peníze*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-671-3.
- LEA, S., R. TARPY a P. WEBLEY, 1994. *Psychologie ekonomického chování*. Praha: Grada. ISBN 80-856-2393-5.

MUCHA, Ivan, 2008 cit. podle VYBÍHAL, Václav et al., 2011. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: COFET. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

NAVRÁTILOVÁ, Petra, 2012. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Kralice na Hané: Computer Media. ISBN 978-80-7402-107-7.

PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, J., J. MAREŠ a E. WALTEROVÁ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-029-4.

SIMMEL, Georg, 2006. *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-59-8.

SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ, 2008. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele*. Praha: Scientia. ISBN 978-808-6960-401.

ŠÍPKOVÁ, Kateřina, 2011. *Finanční gramotnost I. Praktické náměty k výuce finanční gramotnosti na 2. stupni ZŠ*. Praha: Raabe. ISBN 978-80-86307-45-9.

ŠIROKÝ, Jan, 2011. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3510-5.

VYBÍHAL, Václav et al., 2011. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha: COFET. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad, 2010. ČSÚ: *České domácnosti dluží bilion*. [online]. ČSÚ, © 2010 [cit. 2013-11-03]. Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/České domácnosti dluží biliony>

EY2010, 2010. EY2010: *Národní program ER 2010*. [online]. EY2010, © 2010 [cit. 2014-04-03]. Dostupný z: <http://www.ey2010.cz/Národní program ER2010.pdf>

FinExpert, 2012. FinExpert: *Přehled: nabídka dětských účtů*. [online]. FinExpert, © 2012 [cit. 2014-04-05]. Dostupný z: <http://finexpert.e15.cz/Přehled: nabídka dětských účtů>

Ministerstvo financí České republiky, 2014. MFČR: *Výzkumy k finanční gramotnosti*. [online]. MFČR, © 2014 [cit. 2014-02-26]. Dostupný z: [http://www.mfcr.cz/Výzkumy k finanční gramotnosti](http://www.mfcr.cz/Výzkumy_k_finanční_gramotnosti)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. MŠMT: *Co znamenají standardy pro základní vzdělávání?* [on-line]. MŠMT, ©2013c [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/co znamenají standardy pro základní vzdělávání](http://www.msmt.cz/co_znamenaji_standardy_pro_základní_vzdělávání)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. MŠMT: *Informace o úpravách Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. [on-line]. MŠMT, ©2013a [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/Informace o úpravách RVP ZV](http://www.msmt.cz/Informace_o_úpravách_RVP_ZV)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. MŠMT: *Národní strategie finančního vzdělávání*. [on-line]. MŠMT, ©2010c [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/Národní strategie finančního vzdělávání](http://www.msmt.cz/Národní_strategie_finančního_vzdělávání)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. MŠMT: *Nová témata ve vzdělávání – etická výchova a finanční gramotnost*. [on-line]. MŠMT, © 2010a [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/Nová témata ve vzdělávání - etická výchova a finanční gramotnost](http://www.msmt.cz/Nová_témata_ve_vzdělávání_-_etická_výchova_a_finanční_gramotnost)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. MŠMT: *Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [on-line]. MŠMT, © 2013b [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy](http://www.msmt.cz/Opatření_ministra_školství,_mládeže_a_tělovýchovy)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2011. MŠMT: *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*. [on-line]. MŠMT, ©2011 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](http://www.msmt.cz/Systém_budování_finanční_gramotnosti_na_základních_a_středních_školách)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010. MŠMT: *Usnesení o Národní strategii finančního vzdělávání*. [on-line]. MŠMT, ©2010b [cit. 2014-02-18]. Dostupné z [http://www.msmt.cz/národní strategie finančního vzdělávání](http://www.msmt.cz/národní_strategie_finančního_vzdělávání)

Rámcový vzdělávací program, 2011. RVP: *Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a gymnáziu*. [on-line]. RVP, ©2011 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: [http://digifolio.rvp.cz/klíčové kompetence ve výuce](http://digifolio.rvp.cz/klíčové_kompetence_ve_výuce)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
FG	Finanční gramotnost
IQ	Intelligenční kvocient
MF	Ministerstvo financí
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
NSFV	Národní strategie finančního vzdělávání
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP SOV	Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SBFG	Strategie budování finanční gramotnosti
ŠVP	Školní vzdělávací program
Tzv.	Tak zvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví respondentů	44
Graf 2 Bydliště respondentů	45
Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	45
Graf 4 Specifikace vzdělání respondentů	46
Graf 5 Znalost pojmu finanční gramotnost.....	47
Graf 6 Potvrzení znalosti pojmu po přečtení správné definice	48
Graf 7 Názor na finanční vzdělanost respondentů.....	49
Graf 8 Úroveň finanční gramotnosti respondentů	50
Graf 9 Názory respondentů na skutečnost, zda vedou své děti dostatečně k dobrému hospodaření s penězi	51
Graf 10 Tvorba rozpočtu domácnosti	52
Graf 11 Tvorba finanční rezervy	52
Graf 12 Bankovní produkty dítěte	53
Graf 13 Dávání kapesného a jeho četnost.....	54
Graf 14 Podmínky při dávání kapesného.....	55
Graf 15 Utrácení kapesného	56
Graf 16 Setkání respondentů s pojmem finanční gramotnost v rámci školní výuky u svých dětí.....	57
Graf 17 Inspirace respondentů z učiva finanční gramotnosti	58
Graf 18 Názory respondentů na užitečnost finančního vzdělávání na základní škole.....	59
Graf 19 Představa respondentů o způsobu výuky finanční gramotnosti	60
Graf 20 Finanční vzdělávání jako prevence finančních problémů	61
Graf 21 Názory respondentů na skutečnost, kdo by měl dát dítěti základy finanční gramotnosti.....	62
Graf 22 Názory na užitečnost finanční výchovy v domácím prostředí	63
Graf 23 Důležitost komunikace respondentů s jejich dětmi ohledně financí	64
Graf 24 Komunikace respondentů a jejich rodičů o financích	65

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Porovnání bankovních produktů na vesnici a ve městě.....	54
Tabulka 2 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a bydliště	66
Tabulka 3 Výpočet testového kritéria I.....	66
Tabulka 4 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzdělání I.	68
Tabulka 5 Výpočet očekávaných četností k ověření hypotéz týkající se znalosti pojmu finanční gramotnost a vzdělání II.....	69
Tabulka 6 Výpočet testového kritéria II.	70

SEZNAM PŘÍLOH

PI - AKČNÍ PLÁN CELÉHO SYSTÉMU FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

PII - STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

PIII - DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: AKČNÍ PLÁN CELÉHO SYSTÉMU FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Úkol/aktivita	Počáteční vzdělávání		Další vzdělávání	
	Termín	Odpovědný subjekt	Termín	Odpovědný subjekt
1. Vytvoření Standardů finanční gramotnosti	Splněno		Splněno	
2. Vstupní ověření úrovně finanční gramotnosti populace	-		2010	MF a ČNB
3. Vstupní přehled projektů finančního vzdělávání	Splněno		Splněno	
4. Implementace standardů finanční gramotnosti do rámcových vzdělávacích programů	2007 – 2013	MŠMT		
5. Metodická doporučení školám a zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků	2008 – 2013	MŠMT		
6. Výběr projektů a posouzení možností jejich případné dotační podpory	-			MPO
7. Monitorování úrovně finanční gramotnosti populace	-		Průběžně	MF, ČNB
8. Mapování projektů finančního vzdělávání, včetně identifikace problémových oblastí a nepokrytých cílových skupin	Průběžně		Průběžně	
9. Realizace vzdělávání zaměstnanců úřadů práce	-		2011	MPSV

10. Revize Standardů finanční gramotnosti	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB	2014 (v souladu s harmonogramem revizí RVP)	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB
11. Revize Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách	2014	MŠMT v součinnosti s MF a ČNB		
12. Revize finančního vzdělávání spotřebitelů (včetně standardů a opatření)	-		Dle potřeby	MF v součinnosti s ČNB
13. Revize Národní strategie finančního vzdělávání	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	2015	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB
14. Zajištění činnosti Pracovní skupiny a řízení jejího Výboru	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB	Průběžně	MF v součinnosti s MŠMT a ČNB

Zdroj MŠMT, ©2010b, s. 26-27

PŘÍLOHA P II: STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů

	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

Zdroj MŠMT, ©2011, s. 12 – 13

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Monika Kristenová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který Vám nezabere více jak 10 minut času a je zcela anonymní. Bude sloužit pouze jako podklad pro výzkumnou část mé bakalářské práce, která se zabývá finanční gramotností dětí základních škol. Pokud není označeno jinak, zakřížkujte jen jednu variantu. Děkuji Vám za Váš čas i ochotu.

1. Jste rodič dítěte 9. třídy základní školy?

- Ano, matka
- Ano, otec
- Ne

2. Bydliště:

- Vesnice
- Město

3. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní vzdělání
- Střední odborné vzdělání zakončené výučním listem
- Střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské vzdělání

4. Je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání ekonomického směru?

- Ano
- Ne

5. Slyšeli jste někdy o pojmu finanční gramotnost?

- Ano a vím, o co se jedná
- Pravděpodobně ano, ale nejsem si jistý/á, vím-li přesně, o co se jedná
- Ne

Nyní Vás seznámíme s vymezením finanční gramotnosti. Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.

6. Pokud jste si přečetli, jak definujeme finanční gramotnost, můžete nyní říci, že jste věděli, o co se jedná?

- Ano, věděl/a jsem to
- Domníval/a jsem se, že se jedná o tuto definici, ale jistý/a jsem si nebyl/a
- Domníval/a jsem se, že vím, o co jde, ale nyní zjišťuji, že ve skutečnosti jde o něco jiného
- Ne, nevěděl/a jsem to

7. Myslíte si, že jste dostatečně finančně vzdělání, abyste mohli finančně vychovávat své dítě?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

8. Jakou známkou byste ohodnotili svou úroveň finanční gramotnosti? (známkování jako ve škole, 1 – výborná znalost ... 5 – úplná neznalost)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Nevím

9. Myslíte si, že dostatečně vedete své dítě k dobrému hospodaření s penězi?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

10. Vedete si rozpočet (příjmy a výdaje) své domácnosti?

- Ano, pravidelně
- Občas
- Ne

11. Ukládáte si část svých příjmů stranou pro případ nečekaných výdajů?

- Ano, pravidelně
- Občas
- Ne

12. Který z následujících bankovních produktů (aktivně i pasivně) Vaše dítě využívá? (můžete označit i více možností)

- Bankovní účet bez platební karty
- Bankovní účet s platební kartou
- Vkladní knížka
- Stavební spoření
- Jiný produkt, uveďte
- Žádný

13. Dáváte svému dítěti kapesné a jak často?

- Ano, nepravidelně
- Ano, měsíčně
- Ano, týdně
- Ne

14. Je dávání kapesného něčím podmíněno? (pokud kapesné nedáváte, tuto otázku vynechejte)

- Ano, dobrým prospěchem ve škole
- Ano, domácími pracemi
- Ano, něčím jiným, uveďte
- Ne, není ničím podmíněno

15. Víte, za co Vaše dítě utratí největší část svého kapesného?

- Jídlo, sladkosti, brambůrky
- Věci pro sebe (spíše užitečné)
- Věci pro sebe (spíše zbytečnosti)
- Dárky pro ostatní
- Kredit do mobilu
- Šetří si
- Jiné, uveďte
- Nevím

16. Setkali jste se u svého dítěte v rámci školní výuky s pojmem finanční gramotnost?

- Ano
- Ne
- Nevím

17. Inspirovalo Vás něco z učiva Vašeho dítěte týkající se finanční gramotnosti např. tvorba rozpočtu, znalost různých finančních produktů apod.?

- Ano, inspiroval/a jsem se a také jsem to použil/a v běžném životě
- Ano, inspiroval/a jsem se, ale zatím jsem to nepoužil/a v běžném životě
- Nevím
- Ne, nic mě neinspirovalo
- Ne, ničeho jsem si nevšiml/a

18. Myslíte si, že finanční vzdělávání na základní škole je?

- Určitě užitečné
- Spíše užitečné
- Nevím
- Spíše zbytečné
- Určitě zbytečné

19. Jak by podle Vás měla vypadat výuka finanční gramotnosti?

- Měla by se vyučovat jako samostatný předmět
- Měla by se vyučovat v rámci různých předmětů (např. matematika, občanská výchova apod.)
- Neměla by se vyučovat vůbec

20. Myslíte si, že když se bude Vaše dítě finančně vzdělávat ve škole, že mu to v budoucnosti pomůže předcházet finančním problémům?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

21. Kdo by měl podle Vás dát dítěti základy finanční gramotnosti?

- Škola
- Rodiče
- Kamarádi
- Média
- Nevím

22. Myslíte si, že finanční výchova v domácím prostředí je?

- Určitě užitečná
- Spíše užitečná
- Nevím
- Spíše zbytečná
- Určitě zbytečná

23. Považujete za důležité hovořit se svým dítětem (dětmi) o financích?

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

24. Hovořili s Vámi vaši rodiče o financích?

- Ano, často
- Ano, občas
- Ne
- Nepamatuji si

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji hezký den.